

résztől. Hazatérte után, a nagyatyjától örökölt nagyszerű könyvtárban szenvedélyvel buvárkodott, s hazai és külföldi lapokban több közlemény által hatott hazai állapotainknak fejlesztésére itthon, ismeretetésére a külföldön.

Az 1848-diki országgyűlésen ismét Turóc megye egyik kerületét képviselte. 1849 végén pedig, midőn a közélet sorompói bezárultak s csak a magán- és társadalmi munkásság és hatás tere maradt nyitva a hazafiságnak, b. Prónay állandóan Pestre költözött, hogy itt az elárult hazának leginkább a közművelődési intézmények terén használhasson. S valóban az ez időben alakult, s jótékony és közművelődési célokra irányított egyesületek és vállalatok közt nincs egy is, hol ő, mint kezdeményező vagy alapító, mint intéző vagy részvevő, mint elnök vagy igazgató, vagy legalább mint tag közre ne működött volna.

Mint a budapesti hangász-egyletnek évek hosszú során át tevékeny elnöke, a művészet ezen, nálunk sokáig elhanyagolt ágának új virágzásra emelése körül feledhetlen érdemeket szerzett magának. A hangász-egylet felügyelete alatt állott zenede (conservatorium) pénzalapjának összeszerzésében, szervezetének megállapításában nagy buzgósággal és szakértelemmel járt el. A zenede részéről kitűzött zenei pályadíjakat, éveken át, mindig az ő áldozata fedezte; s e pályadíjakkal is nem csekély hatást gyakorolt nemzeti zenénknek kisebb jeles művekkel való gyarapítására.

Később kertészeti egyesületet és baromfi-tenyésztő társulatot is alapított s azokat szellemi és anyagi pártolás által egyaránt emelte. Nem kisebb tevékenységet fejtett ki a műegyesület körében is, melynek választmányi tagja s egyik fő előmozdítója volt.

Legtekintélyesebb vállalatai egyike volt az, melylyel a hazai irodalom és művészet terén is tekintélyes nevet szerzett magának, a „Vázlatok Magyarhon népeletéből“ című nagy diszműve, mely képekben és leírásokban ismertette meg a magyar népeletet, s a külföldön is megérdemelt nagy elismeréssel fogadtatt. Ez irodalmi működésének köszönhetette azon elismerést is, melyben a m. tud. akadémia részesítette, midőn 1860-ban levelező tagjául választotta.

Mint buzgó protestáns, egyháza körében, az egyház jogainak megővésére s az egyházi és iskolai ügyek fölvirágoztatására fektette munkásságának legfőbb súlypontját. Több ideig esperességi felügyelő volt s már e minőségében is nagy tekintélyre emelkedett. Midőn 1849-ben a Haynau által kiadott rendelet veszélylyel fenyegette az egyházat, ő volt az, ki e sérelem ellen szót mert emelni, s a szuperintendensi helyettes elnöklete alatt tartott törvénytelen gyűlést csupán értekezletnek nyilvánította és a törvényes állapot visszaállítását sürgette. Midőn 1859-ben a szeptemberi patens ellenében a trón számolyánál kellett a protestáns egyház igazait védelmezni, az ágost. hitv. egyházkerületek bizalma őt állította a központi választmány és a felségnél megjelenő küldöttségek élére.

1860-ban a május 15-ki rendelettel a protestáns egyház jogai elismertetvén s a pátenst visszavonván, a Haynau által elmozdított egyetemes főfelügyelő a derék Zay Károly gróf ismét elfoglalhatta hivatalát; de ő e szabadságot csak arra hasz-

nálhatta már, hogy aggkor és betegség által megtört erejére hivatkozva, állásáról ünnepélyesen lemondhasson. Helyére az egyház, mint legidősb kerületi felügyelőt, b. Prónay Albertet akarta ideiglenesen állítani, de öregsége miatt e tisztelet ő sem fogadhatván el, b. Prónay Gábor, mint a központi állandó választmány elnöke bízott meg azzal, s az 1861. augusztus 28-ki egyetemes gyűlésen főfelügyelővé véglegesen is megválasztatván, már az 1862-ki gyűlésen ő elnökölt. Azóta az evang. egyház közbizalma egy perczig sem távozott mellőle, s ő e bizalmat teljes mértékben meg is érdemelte. Különösen a legutóbbi időben is a tót ajku egyházak s iskolák panszláv törekvései ellenében, a legnagyobb mérséklettel a leghazafiasb erélyt tudta egyesíteni s az államiság eszméjének és a nemzeties s hazafias szellemnek legbuzgóbb fentartója és terjesztője volt.

A közpályán szerzett érdemei nemcsak honfitársai részéről nyertek elismerést. A legmagasb helyeken is nagy méltánylatban részesültek azok. A valós. b. titkos tanácsosi méltóságon, a vaskorona-rend nagy keresztjén és a szent-István-rend lovagkeresztjén kívül, melyet királyunktól nyert, viselte még a mexikói Guadeloupe-rend nagy keresztjét, a porosz királyi Szent-János-rendet, a württembergi kir. tudomány és művészeti nagy arany-érmet, s még számos külföldi érdemrendet.

Nem kevésbbé volt tiszteletre méltó magánéletében is. Családi kastélyában, Acsán, mely Nógrád és Pest megyék határpontján, nagyszerű parkja köréből a legbájosabb vidékre tekintett szét, boldog családi életet élt, melynek szerencsésjét csak a halál zavarhatta meg. Nejét b. Podmaniczky Karolinát f. évi február 20-dikán elragadta a halál, s e csapás oly mélyen megrendítette szívét, hogy régibb mellbaja kétszeres erővel rohanta meg. Üdülést Olaszországban keresett, s ott érte el, Flórenczben, a halál; életének szélhűdés vetett véget.

Holt tetemeit haza szállították s április 7-kén tették le az acai családi sírboltban az örök nyugalomra. Legidősb fia Dezső, országgyűlési képviselő s a dunántúli ág. h. egyházkerület főfelügyelője. Kivüle még három gyermeke gyászolja a derék apa elhunytát.

A hullámokon.

Előre hát, előre most már,
A húr pattant, a nyíl röpül;
Nincs a mi többé visszatartson,
Magamban állok egyedül.
Kiket szerettem, megsíratam
S kitéptem bús emléküket...
Ragadj hát most a merre tetszik
Te sötét hullám engemet!

A gyöngéd karok láncza megtört,
Győzött egy hang — szabad vagyok...
Mint gazdátlan mén a pusztában
Kedvemre hajh, rohanhatok.
Előttem a nyílt, messze pálya
S egy temető hátam megett...
Ragadj hát most a merre tetszik
Te sötét hullám engemet!

Hol mint gyermek játsztam s örültem
S mint ifju szóttem álmakat,
Száműzöm én magamat onnan,
S megvállok végkép, hallgatag.
Mert száműznek gyűlöletükkel
Engem irigy, vak emberek...
Ragadj hát most a merre tetszik
Te sötét hullám engemet!

Csak hogy a terhet levettem,
A melytől lelkem roskadott;
Nem félelem én már soromat, mint
Az árnyék oly könnyű vagyok.
Csapongva szállok mint az árnyék
Dagályon át, s örvény felett...
Ragadj, ragadj te sötét hullám,
Te fényes hullám engemet!

Darmay Viktor.

Czérna Tamás.

Amerikai beszély.
(Folytatás.)

„Szeretném, ha regények is volnának itt“ — mondá egy napon Milike, a könyvtári létra legmagasabb fokán tilve.

„A regények nem valók fiatal embereknek“ — szólott Czérna Tamás.

„De én szeretem őket — szeretem az olyan könyvet, a mely szépen kezdődik, aztán a közepe felé igen szomorú, és a végén minden a legpompásabban végződik!“ — mondá Milike, ki nem igen szenvedett szószükségben.

„Bizony pedig úgy veszem észre, hogy talán okosabb dolog lett volna, ha nem olvas olyan sokféle könyvet. Nincsenek azok az életből merítve“ — mondá a szegény Tamás, visszaemlékezve a korcsma ablakára. „És azonkívül Margit nagy-nénje azt mondja, hogy már is alvajáró lett, gonosz álmái vannak s én úgy hiszem, hogy kegyed jobban tenné, ha kimenne az erdőbe és vadvirágokat szedne.“

Milike csakugyan kísértelt az erdőbe, Tamás pedig azalatt ismét valami új regényt keresett ki számára és ha sikerült valami jó, régi divatu históriát kikutatnia, csupa véletlenségből ott hagyta a létra felső fokán, eléggé megjutalmazva érezvén magát, ha láthatta, hogy pirult el örömeiben Milike, mikor a könyvet észrevette. Az Ardennek ős rengetében egyetlen mérges növény sem volt — minden fű abból a jó, egészséges legelőből szivta táplálékát; s a fiatal leány, ki eképen szabadjára volt eresztve, mégis védelmezve vala, mint az a kedves, bájos teremtes, kiről Shakespeare, a nagy angol költő azt mondja, hogy „Ezer liberias angyal állt szolgálatára.“

Czérna Tamás, habár magára képtelen volt is megélni, olyan jó teremtes volt, hogy erényei átsugároztak szennyes és rongyos külsején, épen úgy, a hogy a nap is keresztül tudott hatolni azon a piszkos korcsmaablakon, melyből Tamás a távol világot szemlélte.

Margit néne, bár ugyancsak szögletes vén szüzeeske volt, minden félelem nélkül engedte át Tamásnak az unokanővére fölött való gyámkodást; sőt beereszté őt az erényességnek ama jeges, fagyos övéből is, mely őt magát körülvevő. Tamás mindig a szélén tilt a széknél az ő jelenlétében, mikor a pletykákat és híreket elbeszélte neki, a melyeket ő annyira szeretett hallani.

Oh, egy ilyen alkalommal, minő újsgot beszélt el Margit néne is Tamásnak!

„Most már bezárhatja ön a könyvtár ajtaját, Czérna ur, mert Milikét nevelő-intézetbe viszem. Azért a gondnokok ki fogják fizetni önnek a megszokott évi járadékot.“ (Margit kisasszony szeretett új és nagyot mondó frázisokban beszélni, épen úgy, mint akárki más.) „Elkezdett munkáját majd tavasszal újra folytathatja; de addig jobban szeretem, ha a könyvtár zárva lesz. — Jó estét!“

Aztán kisurrant a szobából, a nélkül, hogy a szegény Tamást csak egy futó tekintet is méltatta volna; de hát különben is, ugyan ki bánt vele gyöngéden s ki enyhítette a szegény teremtes sorsának zordon-ságát csak egy pillanatra is?

Szegény Tamás! Tőle, kinek majd semmije sincs, még azt is el fogják venni, a mije van!

Elővette az összehajtogatott khinai papírdarabot és hosszasán elhúzte a fekete hajtonadékat. Tudva, hogy milyen mély-séges alacsony helyzetben él, majdnem esodálni kezdte, hogy miként lehet ő oly véghetetlenül szerencsétlen. Az emberi természetnek nagy, rendkívüli tehetsége és fogékonysága van a fájdalom, bubánat és szenvedések iránt; természetünknek ez az oldala különösen meg van áldva. Bezzeg az öröm és vidámság tekintetében félsznyi hatalom sem áll rendelkezésünkre! Ha egyszer a tizenhatodik évet betöltöttük, igen kétséges: vajjon érezhetjük-e magunkat valami túlságosan boldognak hosszabb ideig — tegyük fel három egész perczig. De a szenvedések iránti fogékonyság velünk együtt nő, velünk együtt erősödik. Sohasem panaszkodott még senki, hogy az ilyes-miben talentuma ne volna. Még a mi Tamásunk is, a kinek pedig csakugyan semmi egyébbe nem volt tehetsége, a szenvedések fölfogásában és átérzésében valóságos szellemi óriásnak érezte magát.

De hát kemény dolog is az, mikor egy szegény, szerencsétlen életből egy gyermeknek barátságát és elfogulatlan, őszinte vonzalmát erőszakosan kiszakítják. Lopva kísérté figyelemmel Milikét azokban az években, a melyekben ama titkoszeri országban — a gyermekkor és nőiség határvidékén — átsurrant; de mikor a nevelő intézetből haza került, s Czérna Tamásra egészen új szemekkel nézett, ő, ki azalatt sem tisztább, sem fiatalabb, sem csinosabb nem lett, — érezte, hogy kis barátnőjét elvesztette. Milike ismét visszahelyezte őt a könyvtárba, de maga sokkal ritkábban fordult meg abban; egészen más, új olvasó könyve akadt: saját életének regénye volt abban megírva; azok helyett, a kik ócska könyveinek elszárgult lapjairól tekintettek rá, valóságos husból és vérből való szereplők kezdtek körülrajongni őt, — Tamást és az emlékezetet lassanként mind jobban jobban belepte a por.

Egy napon Tamás Scott „Jegyzeteinek“ egyik kötetét vette elő, melyben egy molyt látott mászkálni s a mint a könyvet forgatá, egy mezei virág hullt ki belőle — azoknak egyike, a melyeket nem ért az a megtiszteltetés, hogy a Milike fivészgyűjtőteményébe fölvetessenek. Nehéz ócska pergamén kötésti könyv volt az, és a mint Tamás leporozta és megrázta, önnön sorsát rázta ki abból — egy összehajtogatott papír hullt a földre, néhány szál haraszttal, egy száritott violával, kisasszonyapucscsal s más mezei virágokkal együtt.

A papír végrendelet volt. Ő jól ismerte a kézirat, mert a létét folytatott küzdelmei közben másoló is volt s többször láthatá Hammond kormányzó szép, de katonás, ó-divatu, rézmetszésszerű kéziratát. A bevezető frázisokon és törvényszabta külön-ségeken gyorsan futott át — és azután olvasta tovább, tovább, mint mikor valaki álmában olvas és maga sem tudja meg soha, hogy mennyi idejébe került, míg teljesen kiokoskodhatta, hogy tulajdonképen

mi is van hát írva erre a kis darab papírra. Szeretett volna eljűlni, hogy azután rögtön magához térhessen. Egy végrendelet volt az, melyben Hammond kormányzó összes vagyonát természetes fiának, Czérna Tamásnak hagyományozza. Tanukul alá voltak írva Henyefalvi Debora (furesa nevű asszonyság), a háztartás akkori koronkenti szakácsnője, és Kaczor káplán ur, ki nem-sokára ezután őseihez költözködött el.

Czérna Tamás jól emlékezett ama másik végrendelet keltére, mely az összes vagyont Milikére hagyta; igen, csak hogy ez az utóbbi egy évvel későbbi keletű. Hogy erről mitsem tudott senki, a z ő jól tudta, de gondola, hogy Debora majd csak emlékezni fog reá, miután ő is aláírta. Mindezek a lelki tusakodásokon csak úgy félöntudattal ment át, miután eszének másik felét a meglepetés teljesen használhatatlanná tette.

Homályba borult szemekkel pislogott a végrendeletre, midőn fiatal, tünde-ang csendült meg az előteremben. Alig volt annyi ideje, hogy a papírt a világ legtürebb és legócskább zsebébe dugja, midőn Milike az ajtót föltárta.

Czérna Tamás elszáradt mezei virágokkal volt körülveve. Épen egy szál harasztot tartott a kezében, olyan formán szemlélgetve azt, mintha régóta ismerős tárgy lett volna előtte.

Milike jóízűt nevetett, a mint őt így meglátta!

„Ön tehát valamelyik régi virágunkat találta meg? Hogy megsárgultak szegények! Nézze csak ezt a violát. Épen olyan, mint az olyan ember, ki sokáig bánatos vagy beteg volt. Kíváncsi vagyok rá, hogy vajjon én is olyan lesz-e valamikor, mint ezek itt?“

„Valóban, ezek nagyon sárgák“ — mondá Tamás alig hallhatóan; — „emlékezik-e, hogy mikor rakta el azokat?“

„Hogy emlékszem-e? Bizony, nehezen! Azon a nyáron lehetett, mikor a himlő után fölkeltem, vagy pedig azelőtt való bizony, mikor a nevelő intézetbe mentem: biztosan már nem jut eszembe!“

Czérna Tamás ezen a napon a könyhán ment keresztül, mikor haza indult. Nem először történt, mert Debora szívesen elálta utját, hogy egy eszébe théára vagy valami kedvencz ételére ott marasztthassa, s ezt mindig a legnagyobb tisztelettel tevő, mert Mohospatak többi részével együtt maga is meg volt győződve afelől, hogy Czérna Tamás elszegényedett uri ember, s ilyenkor Tamás, ki nem az az ember volt, a kitebédre vagy vacsorára szoktak hívni, nagy titokban ott is maradt s Debora tiszta csinos asztala mellett kihörpöntgeté théáját s elkölté a finom diós tésztát, mely valóban kellemes változatosságul kínálkozék az egyhangu korcsmai ételek után.

Mikor tehát a lépcső alján megjelent, Debora rögtön felugrott s az asztalra még egy terítéket tett.

„Oh nem,“ — mondá Czérna Tamás — „most semmi enniválót!“

„De hát mi az isten esodája lelhetett önt, Czérna ur?“ — kérde Debora. „Olyan fehér, mint egy árksu tiszta papiros!“

„Debora, emlékszik-e ön, hogy Hammond kormányzó utolsó betegsége alatt neki valami papírt aláírt volna?“

„Oh igen, azt hiszem, hogy csakugyan irtam alá valamit, Czérna ur. A kormányzó szörnyű esodálatos ember volt utolsó be-

tegsége alatt. Folytonosan járt-kelt, átment könyvtárába, teljességgel nem akart ágyában maradni és szakadatlanul firkált valamit. Ugy ám, engem, meg a Kaczor káplán urat, kettőnkét hívott be, hogy írjunk alá neki valamit; úgy hiszem, végrendelete volt, melylyel mindenét Emilia kisasszonnyra hagyta. Rettenetes nyugtalan és szomorú volt akkor a kormányzó. Mikor pedig a fia meghalt, igen különös kezdett lenni s azután, mikor Hammond kisasszony is halálra vált, még különösebbé lett. En úgy hiszem, hogy a kormányzó igen kemény szívű lehetett a szegények iránt, mikor nagy vagyonát gyűjténi kezdte.“

„Tegye fel a szemévegét, Debora s nézze meg, hogy az ön kezeirása ez?“

Debora éktelenül nagy pápaszemet vont elő, s azt kínos fáradtsággal éktelenül kicsiny orrára igyekezett bigyesztetni.

„Az ám, ezt csakugyan én irtam. Tudja kérem, a pennám sohasem akart becsületesen fogni; majdnem szégyeltem a dolgot, mikor a kormányzó behívott, a Kaczor káplán ur pedig rettenetesen köhögött akkortájtban; meg is halt szegény, a kormányzó urat sem várta meg; no meg aztán az ebédem is ott volt már a tíznel s féltem, hogy a leves megkozmásodik.“

Czérna Tamás az utczának felén is tul volt már, mikor Debora mondókáját bevégezte, és egyenesen a törvényszéki irattár felé tartott. S valóban csupán a Milikére vonatkozó végrendelet volt belajstromozva; az övé nem volt, pedig az egy évvel későbből való, mint a másik.

Akkor a szegény teremtes visszakalandozott emlékezetének térein a multba és elébe villant itt-ott annak a derék, büszke férfinak az alakja, ki neki atyja volt; itt-ott úgy rémlett előtte, sőt majdnem bizonyosan is tudta, hogy az az ember őt időnként titokban segítette; arra is emlékezett, hogy akkor még sem segítette, mikor a nyújtottsegély Marját megmenthette volna, s ekkor lelke csordultig télt meg keserűséggel; de azokban az órákban, mikor a halál ott leskelődött már körülötte, a kormányzó kifizette a régi adósságot, melylyel saját lelkiismeretének tartozott. A papírt oda tette a régi könyvbe, Czérna Tamást könyvtárnokká nevezte ki, s a többi a jó szerencsére bízta. Nyomorult, hitvány lerovása egy lelkiismeretbeli tartozásnak! Megvetésre méltó alakoskodás az örök igazsággal! Hammond kormányzó, miként annyi sok előkelő uri ember, végrendeletében tárta föl valódi jellemét s abban mutatá ki azt a kisszerű, gyarló lényegét, a melyet a finom, előkelő látszat úgy felcziczomázott és kifényesített.

(Folyt. követh.)

Quinet Edgár.

(1803—1875.)

Franciaország egyik legragyogóbb tollu, legtermékenyebb, legolvasottabb írója, Quinet hunyt el nagyszombaton Versaillesben. Mellbaj vitte a sírba, melynél az elhunyt két jó barátja: Hugo Viktor és Gambetta tartott gyászbeszédet. Gazdag irodalmi működése kiválólag történelem-bölcsészeti és politikai jellegű; ez irányban összpontosította ugyszólván minden erejét. Alkotott jeles műveket a költészet terén is („Ahasverus“, „Prométhée“, „Napoleon“) de hirnővre és tekintélyre inkább csak az előbbi irány művelésével tett szert. Mint politikus az jellemző leginkább, hogy szigorúan, mereven az elvek embere volt. Azon emberek közé tartozik, kik azon irányban halnak meg, a melyben megin-

dultak, éltek és működtek, s attól egy hajszálnyira sem tértek el. A politikát nem tekintette az „exigentiák tudományának,” hanem elvek harcának, melyekből, történetük bármelyik lealkudni semmit sem szabad; szóval örökös elvet képviselt s nem ismerte a politikában a transzigiens; határozottan intransigiens volt, mely irányt valószínűleg Spanyolországban tartózkodása alatt sajátította el, hol az intransigiencia oly kiválólag dominálta a politikai és társadalmi életet. Mint ilyen s mint a francia szélsőbaloldali legradikálisabb tagja, sehogy sem tudott belenyugodni Franciaország mostani helyzetébe, helytelenítette Gambetták magatartását és nem szavazta meg a febr. 25-ki alkotmányt, mely most már Franciaország 16-ik alkotmánya.

„A nemzet” — írja Quinet önmagát jellemzőleg — „elnapolhatja az igazságot, a mint neki

védelem”; „A vallások szelleme”; „Az istenek eredete”; „A jezsuiták”; „Az emberiség történetének bölcsészete”; „Tanulmány Herder műveiről”; „A kereszténység és a francia forradalom”; „Jézus életének vizsgálata”; „Franciaország történetének bölcsészete”; „Az ultramontánizmus”; „Olaszország forradalmi”; „Az újabbkori Görögország”; „Az oláhok”; „Német- és Olaszország”; „Szünnapjaim Spanyolországban”; „A rabszolgák”; „A költészet története”; „Kiadatlan francia epopeák a 12-ik századból”; „Eszméim története”; „1815 és 1840”; „Franciaország és a szent szövetség”; „Népköltés”; „A vallási forradalom a 19. században”; „Az ostromállapot”; „Az emberi lelkiismeret halála”; „Egy nagy nép ébredése”; „Az 1815-ki hadjárat története”; „Lengyelország és Róma”; „A forradalom bírálata”;

alkotmányozó gyűlésnek, Mirabeau-nak, Robespierre-nak, Desmoulins Camillinnak a vallás, illetőleg az egyház irányában elfoglalt álláspontját tárgyalja, oly mélyelműséggel, oly éles dialektikával van írva, a Rousseau-féle savoyai segédlelkész elméletének képtelensége oly meggyőzően feltüntetve, hogy a szerzőt méltán a legjelesebb gondokozók sorába emeli. — Általában Quinet a könnyed, keresetlen és szellemes irályt egyesíti az alaposággal, tudományos készséggel, mely utóbbi két tulajdonságot gyakran meg szoktak tagadni a francia íróktól. Munkái eszme- és tanulmánygazdagok, csak igen ritkán akadunk egyes helyekre, melyeken francia könnyedséggel átsurran. Minden művében meg látszik a hajlíthatatlan republikánus és az ultramontánellenes író. Ez utóbbi irány művelése jelentékeny részét foglalja el irodalmi munkás-

PIRANO KIKÖTŐ VÁROS A TRIESTI ÖBÖLBEN.

TÁJRÉSZLET ISZTRIA NYUGOTI PARTJÁRÓL.

tetszik. Görbe utakon kigyózva leszállhat az igazról a tévesre, majd fölemelheti, majd lesítheti fejét, mehet, csuszhat, vagy rohanhat tetszése szerint, mert van ideje, mely mindent kijavít. En ezt nem tehetem. Csak egy pillanatnyi időm van eltölteni való a földön. E pillanatot föl kell használnom. En se meg nem hosszabbíthatom utamat, sem nem térhetek vissza nyomdokaimra, sem azzal nem mulathatom magamat, hogy kigyózva csuszszak a jótól a rosszra, hogy aztán ismét a jóra térjek vissza. En kénytelen vagyok meghajlás nélkül járni. Eltem rövid, tehát a legrövidebb utat kell választanom, hogy célzt érjek. Ez az út az egyenes út, kövesük végig meggyőződés nélkül. Ugy is tett.

Hogy mily termékeny munkásságot fejtett ki a 72 évet élt veterán tudós, tanár és író, erre nézve elég lesz műveinek címére utalni, u. m.: „A köztársaság”; „Páris ostroma és a nemzeti

„Francia- és Németország”; „Francia- és Olaszország”; „A teremés”. Megírta továbbá a mexikói expedíció történetét s lefordította Herdernek az emberiség történetének bölcsészeti írt munkáját is. Hogy olvasott írója volt Franciaországnak, mutatja az, hogy munkái sok, némelyek 5—10 kiadást értek.

Legmonumentálisabb műve valamennyi között a „Forradalom”, melyet gróf Károlyi Tibor fordított magyarra. A korszakot alkotó nagy francia forradalom, mely az egész világot megrázkódtatta, alig találhatott méltóbb tollra, mint a Quineté. A forradalom bölcsészete e munka. A radikális író mellett ott látjuk minden sorában a szigorú kritikus, ki a dolgok gyökeréig ható mély megfigyeléssel kíséri az események okait, fejleményeit és okozatait; irányán Klio komoly és nemes méltósága honol, s többi közt azon fejezete, melyben az

ságának, mely kiválólag a latin faj s nevezetesen a francia nemzet terrenumán mozog, de látköre, azon tárgyhoz képest, melyet feldolgoz, széles és magas, némely munkájában aztán, mint „A vallások szelleme” s az „Emberiség történetének bölcsészete”-ben, universalis magaslatra emelkedik. Tulnyomólag a történelem szolgálatja tollának az anyagot, de azért határozott ellen-sége a történeti iskolának, s ez természetes Quinetnél, ki egy oly nemzetnek mintegy megszólaló lelkiismerete és írója, mely csak utálattal tekintet vissza múltjának történetére.

Legújabb munkája az „Új szellem”, melyet szerző „élte gyümölcsének” nevez, most van magyar fordításban sajtó alatt.

Hogy életrajzi adataiból is megemlítsünk néhányat, Quinet Bourban született (Ain megyében); tanulmányait Strassburg, Genf és Párisban végezte; honnan Heidelbergbe ment,

hol a német tudománnyal ismerkedett meg. Hazájába térve vissza, egy francia tudományos expedíció tagjává nevezetett ki Moreában, hol adatokat gyűjtött Görögországról írt, 1830-ban megjelent munkájához. 1838-ban a lyoni egyetemhez a külföldi irodalom, később pedig Párisba, a „Collège de France”-hoz a délurópai nyelvek és irodalom tanárává nevezetett ki. — 1847-ben szülőhelyén megválasztván képviselőnek, tevékeny részt vett a reformmozgalomban. 1848. februári napokban kardot kötött s a 11. párisi legió ezredese lön; majd tagja az alkotmányozó, majd a törvényhozó nemzetgyűlésnek, hol a szélső balon foglalt helyet. 1852-ben száműzetvén, Brüsszelben telepedett le, s ott egy moldvai fiatal özvegyet vett nőül (Asaky költő leányát.) Volt aztán, mivel megsztani a száműzetés keserűségét, illetőleg volt, ki azokat meg-édesítse. Neje is több művet írt s Quinet a tollat mint író utó-jára akkor forgatá, midőn ne-jének a napokban megjelenő munkájához („Sentiers de France”) az előszót megírta (1875. febr. 15-ki kelettel.) — Valószínűleg neje befolyásának lehet tulajdonítani, hogy az oláhok viszonyairól is írt egy munkát.

Quinet egyik kiváló és jellemző tulajdonsága az, hogy gondolatát egészen leplezetlenül, egyenesen és férfiasan mondja ki. Ő így okoskodik: az előítéleteket és elfogultakat úgy sem tudnám meggyőzni, jobb utra téríteni, tehát legalább azon elégtételetem legyen, hogy az igazat,

QUINET EDGAR.

vagy azt, mit igaznak tartok, tartózkodás nélkül kimondom. Legújabb művében az „Új szellem”-ben pl. a társadalmi viszonyokra a tulajdon eredetéről nézve vannak tételek és gondolatok, melyek kifejezése a létező körülmények között nem kevés bátor-ságot tételez föl. Quinet munkáiban tulnyomó a bölcselmi elem, rendkívül finom érzékkel bír arra, hogy észre vegye a látszólag legesekeyleb mozzanatok, melyek más kevésbé éles szemnek a figyelmét egészen kikerülnék, következetesen és nyomról-nyomra mutatja ki azok befolyását az események alakulására, itél, kárhóztat, ha a történeti igazság úgy hozza magával, ott is, hol tán ezt tenni egyéni érzelmei tiltanak. Hig-gadt, mérsékelt s így képes radikális gondolkozása dacára is távol a csapongó szenvedélyektől a legnehezebb kérdéseket is komolyan és méltósággal tárgyalni, minél fogva ellenfeleinek is tiszteletet parancsol. Abban meg, hogy a legzilahabb, legbonyolultabb eseményekbe rendszert, törvényeket hozzon be, valódi mesternek lehet nevezni. — Minden művén, minden során félreismerhetetlen a nemes, költői lélek szárnyalása.

Szathmáry György.

Attila halála.

A történelem tanúsága szerint mind ama hőditők között, a kik valaha a világot megrengették, Attila, a hunnok vezere, az „Isten ostora” volt a legfélelmetesebb, a leghatalma-

ATTILA HALÁLA. — (Naua Gyula „A népvándorlás” cz. képsorozatából.)

sabb. Az óvilág nagy hódító, II. Ramez, a ki az Eufrat és Tigris határáig hordozta meg fegyvereit, Cyrus, a persák hatalmas királya, Nagy Sándor, a kis Macedonia ura, mind a magasabb civilizáció ellenállhatatlan hatalmát hozta a síkra a kevésbé művelt államok ellen, Róma világhatalma apránként nőtt, sok századokon át, a középkorban Timur Lenk és Dzsingiszkán a haderő roppantulnyomó áradatát zúdították ellenfeleikre; — de Attilától megtagadják a történetírók népének a meghódítottakénál magasabb fokát, sőt megtagadják tőle csaknem minden műveltségi fokot, haderejének összes számát pedig a legutóbbiak is csak 700,000 emberre becsülik, az az kevesebbre, nemcsak mint Xerxes, Nagy Sándor s az óvilági hódítók hadai voltak, hanem kevesebbre annál is, a mit egy byzanti birodalom, Róma, a görögök, a kelta és germán törzsek egyenként is ellene állíthattak volna.

És ezek mégis meghódoltak előtte egyesült erővel is.

Mint vihar a tengert, úgy tolta maga előtt a nagy hun vezér a megfutamított népeket keletről nyugat felé. Ha nem akartak leszorulni Európa kontinenséről, hogy a tengerbe fuladjanak, valahol mégis meg kellett torlódniuk.

A mai Loire folyama volt ez a hely, a chalonsi mező Franciaországban. Bizony már nem igen messze a tengeről. Itt egyesült a rómaiak hatalmas hadereje, Aetius vezérlete alatt, Theodorik nyugati gót fedjedelm roppant seregével, továbbá az alanokkal, gallokkal, s számtalan germán törzsekkel, a bretonokkal, szászokkal, burgundokkal, ripuári és száli frankokkal, — hogy Attila előnyomulásának utját állják.

A nagy hódító meghökkent, a haderő egész tengerét látva maga előtt. De csak egy pillanatra. Visszafordulnia annyit jelentett volna, mint megveretnek ismerni el magát. Elfogadta tehát a csatát, dacára a kétféle jósálatnak, melyet kapott. Reggeli kilenc órákor indította meg a támadást s tízenkét óra hosszáig folyvást tartott talán a legborzasztóbb vérontást, melyet a történelem följegyezett. Attila az ő hunjaival megtámadta a Sangipán vezérlete alatt álló alanok és germanok derékhadát, ketté törte azt, s rárohant a nyugati gótok hadseregére, megintván azoknak sorait. Ebben az összeütközésben esett el királyuk, a hős Theodorik. Ekkor a nyugati gótok ama része, mely a magaslatokat tartá elfoglalva, a hunokra rohant. Borzasztó mázrálság kezdődött. A csatamezőn keresztül folyó patak folyamáná dagadt a kiomlott vértől.

Az ütközetnek csak a beállott éj vetett véget. A két ellenséges tábor kimerülten vonult állomásaikra. Egyik se merde fölözni a másikat. Attila a szekerekkel körülzáncolt és megerősített helyre telepíté táborát, magas sáncokat rakatván a körül nyergekből, hogy az ellenség netán megújuló támadása ne érje fedezetlenül.

Dehogy jutott azoknak eszébe támadni! Rómaiak, görögök és a többiek nem találtak sietősebb dolgot, mint fölészni a sátorfát s elvonulni Attila félelmes közeléből. Reggelre kelve a hun vezér hiába kereste az ellenséget.

A német történetírók nagyra vannak vele, hogy itt tört meg Attila hatalma. Azt nem gondolják meg, hogy nem annak a hatalma tartatik megtörtöttnek, a ki megtartja a csatát, hanem a ki elfut róla. S nem gondolják meg, hogy egy megtört hatalmu hadvezér hogyan indíthatta meg diadalmas hadjáratát még ugyanabban az évben Olaszország felé, hogy csak Rómának alázatosan meghódoló pápája előtt ereszsze le győzedelmes kardját.

Visszatérve Pannoniába, a mostani Magyarországba, Attila Ildikót vette nőül, kit sokan a németek régi hős költeményében emlegetett Krimhildével azonosnak tartanak. A menyegzői lakoma után Attila sátorába vonult nejével, s reggelre halva találták ágyában. Azt mondják, egy erre megszakadt s a kiönölt vér megfojtotta. A német történetírók ezt is abban a gyűlöletes színben tüntetik elő, mintha Attila a nászalkomán átlépte volna a mértéketesség határát, holott a byzanci történcs, Priscus rhetor, ki mint szemtanu beszél, ugy jellemzi Attilát, mint a ki a legszilajabb tivornya közepett is szigorúan megtartotta a mérséketlet. — Mások azt állítják, hogy ellenséges indulatú neje ölte meg. Maga a haláleset oka a történetnek még mindig földéretlen kérdés.

Jelen képünk azt a jelenetet ábrázolja,

midőn Attilát halva találják meg hívei sátorában, végigterülve nyugágyán. Jobbkeze bal-mellén nyugszik s ujjai között egy sebhely szája látszik. Az ágy előtt fejt kezére hajtva, Ildikó, míg a sátor függönyeit félrehárít alakok arcán a legnagyobb megdöbbenés és remélt tükröződik vissza. E kép Naue Gyula müncheni német festőnek a „népvándorlásról“ készített képsorozatának egyik darabját képezi.

A hűlésről.

A kikelet két első hónapja, mint nagyon egészséges idényt idéi, a mi égalunk alatt mindig rossz hírből állt. A legtöbb, néha évekre kiható betegség e két szeszélyes hónap szüleménye. A hűlések napi rendben vannak ilyenkor és így, bár a veszedelmesebbik hónap, a márczius, már szerencsésen túl estünk, nem lesz talán felesleges a londoni „Spectator“ egyik legközelebbi számának érdekes cikkét a „meghűlésről“, habár csak rövid kivonatban is, olvasóinkkal megismertetni.

Ha egy valóban tudományosan készült és tehetséges orvos a közönség előtt ismeretessé akarja tenni nevét, tegyen közé valamelyik tekintélyesebb hirlapban egy cikksorozatát a hűlésről, illetőleg azokról az óvintézkedésekről, a melyeknek pontos végrehajtása és szem előtt tartása által ezt a veszedelmes mindennapi bajt biztosan kikerülhetjük — és az orvos hírneve minden bizonynyal meg lesz alapítva. Mert ha figyelemmel kísérjük a halálozási kimutatásokat, úgy fogjuk találni, hogy mérsékelt égövünk alatt nincs veszedelmesebb baj a hűlésnél s az általa előidézett különböző betegségeknél; s mégis — bátran elmondhatjuk — alig van komoly baj, melylyel úgy az orvosok, mint a betegek oly keveset törődnek, mint épen ezzel. Az orvosok legfeljebb szigorú életrendet, evésben ivásban mértékletességet ajánlanak ellene, a mit pedig a betegek legkevésbé hajlandók megtartani; az emberek legnagyobb része pedig számba sem veszi az egész dolgot. „Ök nem hűlhetnek meg!“ — szokták mondani, s annál nyomottabb kedélyűek, kétségbeesettebbek és kiállhatatlanabbak, mikor mégis meghűltek; vagy pedig olybá tekintik a meghűlést, mint valami elkerülhetetlen csapást, szerencsétlenséget, a mely ellen hiába való minden védekezés, de meg fölösleges is, mert az egész komédia ugy sem valami nagy veszedelem és azokat, kik jónak látják övni magukat ellene s másokat is ovakodásra intenek, még ha orvosok lennének is, rögtön elnevezik „anyamasszonyoknak“, gyávának, pipogyanak stb. Vagy nem jut eszükbe, vagy nem tudják észszel fölérni, hogy egy hirtelen, váratlanul jött hideg légáramlat legalább is annyi embert pusztít el, mint bármelyik khole-rájára. Azért, hogy az erős gyermekek a naponkénti s már megszokott hideg fürdőit kiállják, tudják, már mindjárt azt hiszik, hogy „a hideg keményíti, erősíti“ a gyermekeket télen-nyáron egyaránt, s azért, hogy a külső levegő és testgyakorlás kitűnő dolgok, rögtön hajlandók azt képzeln, hogy a sűrű, nyomasztó köd-levegő, s egy hosszú séta hűvös, esős időben valami nagyon egészséges kommozió. Ha kissé öregszene, őszintén bevallják, hogy biz ék szeretik a meleget és meleg szobát, de arról már fogalmuk sincs, hogy a jó meleg szobai levegő — tegyük fel 16 Reaumur-féle foknyi — még korántsem elég az üdvösségre, hanem szükséges, hogy a meleget mindig és folytonosan ugyanazon a fokon tartjuk, akár jó tüzek, akár őltyönök segítségével, az mindegy. Ilyesmire édeskevesen gondolnak, sőt a hőmérőnek még csak a használatát is arra a célra, hogy segítségével a lakhelyiségek hőmérsékletét megmérjék, a legtöbb háznál ismeretlen, s láthatunk hosszas ülést igénylő foglalkozásu embereket óráig elülni olyan szobában, melynek levegőjét a lófogó tűz 20—22 R. foknyira hevítette és a melyben aztán, mikor a tűz kialudott, a hőmérők 10—12 R. fokra szállt le, sőt néha még alább is. Pedig annyit csak tudhatnánk, hogy a légmérőeknek 10 egész fokkal történő gyors aláesése a gyöngébb életerejű embereket százával pusztíthatja el, az emberiség egyharmadának okozhat máj- és tüdőbajokat és majdnem az egész hátramaradó részt ajándékozhatja meg nemesi diplomával (a nép a náthát „nemesség“-nek nevezi), mely utóbbi, mint betegség, majdnem oly unalmas, kellemetlen s néha veszedelmes, mint bármely lázbaj.

Az öregekre és gyermekekre nézve a melegség az élet, s általán véve bátran ki lehet mondani, hogy a hideg s főleg a meghűlés egyaránt ártalmas mindenkire nézve, csak épen hogy nem ugyanazon mértékben. Ez az orozva ránk rohanó hideg, ez a mindig váratlanul s észrevétel nélkül jövő meghűlés az, melyet annyi száz meg száz okos ember sem képes fölfogni, megérteni és megismerni. Hány ember ül el órákig, sőt tovább is — nem a szabad levegőn — hanem a leggonoszabb természetű légvonatnak teljesen kitéve, például rossz ajtó és ablaku vasuti kocsi-ban, és ott ül a legnagyobb közönyösséggel, vagy pedig oda telepednek közvetlenül a kandallónak vigan lófogó tüze elé, nem is gyanítva, hogy az a tűz korántsem égne oly vidáman, ha egy hideg légáramlat szüntelenül nem élesztené, nem táplálná. A légmentesen elzárt lakásokban természetesen ártalmak, de ebből korántsem az következik, hogy így hát a meleg vagy nedves bőrre önző hideg légvonat ki tudja milyen jótékony hatású lehet.

Ugyanez a feltűnő tudatlanság vagy legalább is könnyelmű gondatlanság uralkodik nálunk a ruházkodás tekintetében is. Az aggodó anya gyermeke hasát és mellét akkora gondal védelmezi és óvja, melynek — ha csak nem beteg a gyermek és jó meleg flanel ruhát hord — a fele is bátran elég volna, s mikor aztán a fucska felő, olyan cipőkben küldi az iskolába, melyek ha nem bocsátják is át a nedvességet, de az át meg átazott lábbelikből felszálló halálos hidegtől sem képesek őt megóvni. Sok gyermek, sőt még a legkényesebb nő is, bátrabban sétálhatna mezítláb a nedves fűben, mint ugynevezett vízmentes vagy „vízhatlan“ cipőkben a főváros utcáin. Mert azok a cipők, ha valóban vízmentesek is, de korántsem hideg-mentesek és nem a földön, a lábunk alatt levő nedvesség szokott nekünk megártani, hanem az a hideg, az a hűlés, melyet a nedvesség okoz s mely épen oly veszélyessé válhatik, ha lábaink át jön is testünkbe, mintha mellünket vagy más nemesebb részünket érintenék.

A levegő egyenletes hőmérséke épen oly szükséges és megkerülhetetlen a szabadban is, mint a szobában, és ezt a szabad levegőn csakis meleg gyapot-öltönyök vagy oly felső ruhával fűdött vékonyabb kelmékből készült alsó ruhák által szerezhetjük meg, a melyek a hidegnek legbiztosabb és leghathatósabb ellenségei; például a mosható bőrmellényen a légvonat nem hatolhat keresztül. Már az kétségsébb, hogy vajjon a bunda igazán olyan biztos védelmet nyújt-e a hideg s főleg a meghűlés ellen, mint általában képzeln szokták. Igaz, hogy a légkeringést megakadályozza olyankor, mikor a hőmérő higánya 0 pont alatt áll; de Angolországban (s nálunk is) a bunda igen fölmelegíti az embert, úgy hogy vagy mindig hordani kellene, vagy pedig, ha szobánk nincs eléggé fűtve, otthon a négy fal között fogjuk megkapni a hűlést, melyet a szabadban szerencsésen kikerültünk. Ezzel nem sokat törődnek azok, kik bundát viselnek, épen ugy nem, mint a hogy végtagjaikkal nem törődnek azok a nők, kik testöket a legfinomabb prémes felöltőkkel övják a hidegtől, míg lábaikra oly vékony flannel-nadrágot, kötött harisnyát és cipőket huznak, melyek, főleg az utóbbiak, épséggel nem alkalmasok arra, hogy a lábukat nyáron a nedvesség ellen s télen a hideg ellen kellően meg-övják.

Eddig terjed a „Spectator“-nak általunk csak rövid kivonatban ismertetett közleménye. Ehhez aztán az új-yorki „Appleton's Journal“ a következő reflexiókat fűzi: De hát miért is hűlnek meg oly gyakran és könnyen az emberek? Hiszen mindenki jól tudhatja, hogy mi módon keletkeznek a hűlésből származó betegségek; az orvosok elég sokszor figyelmeztetnek minket ama körülményekre és okokra, melyek a hűlést előidézik, meg aztán a nélkül is nagyon könnyű azokat fölismerni és kikerülni. Csak előrelátás és ovatosság kívántatik hozzá — oly előrelátás és ovatosság, melynek ki kellene terjednie a szobai levegő állapotára, a szobák fűtésére rendszerint használni szokott meleg fokozatára, a légvonatok járására, a szabadban és otthon viselni szokott öltözetre, az időjárás gyors és váratlan változásaira és az ezek ellen alkalmas óvintézkedésekre s főleg a lábának melegen és száron tartására és a tüdőnek s a test többi kényesebb részeinek gondos megóására. Mind olyan dolgok ezek, a melyekre nézve igen

könnyű az ellenőrzés rendkívüli eszközök nélkül is és csupán józan ész, helyes gondolkodásmód szükséges hozzá. Ha büntetésre méltó állapot lenne a meghűlés; ha a gondatlanságból származott köhögést — tegyük fel — egy heti fogsággal büntetnék; ha a vigyázatlanságból és a kellő ovatosság hiánya folytán előállt betegséget az illető elveszíthetné társadalmi tekintélyét — legalább egy időre — és guny tárgyává lenne: a hűlés előbb-utóbb a „feledésbe ment művészetek“ közé kerülne. Józan felfogásunk s helyes ítélő tehetségünk nem sokat ér, ha nem tudjuk vagy nem akarjuk azt okosan fölhasználni; az ész mit sem ér, ha még így egyszerű dolgokban sem tudjuk hatalmát érvényesíteni. Tíz hűlési eset közül kilencben az áldozat sokkal ügyetlenebb — hogy ne mondjuk ostobább — volt, hogy sem a korábbi tapasztalatok előnyét fel tudta volna használni, ha pedig esztelen gondatlanságtól közönyösségtől, elfásultságtól idezte elő, akkor ez még menthetlenebb. A gyermek két-három előzetes tapasztalás után megtanulja, hogy a lépcsőn le ne hengeredjék, hogy ujjait meg ne égesse a kályhánál, ha egyszer-kétszer a meleg vas és izzó szén tulajdonságával megismerkedett; hanem a felnőtt okos emberek mindegyre meghűlnek olyan okok miatt, melyeknek föl nem ismerése és ki nem kerülése rájuk nézve, miután korábban ugy is tapasztalhatták romboló hatásukat, igazán a legszegényesebb szegénységi bizonyítvány.

Sámi Lajos.

Isztria és Dalmácia.

I.

A király utazása élénken fölkelte az érdekeltséget Dalmácia, e még mindig nem eléggé ismert hegyes tartomány iránt, mely hosszan és keskenyen simul az Adriai-tengerre, gazdag bányáját képezve az érdekes föld- és néprajzi viszonyoknak. Egy francia földrajzi folyóirat, a „Tour du Monde“ ép most tesz közzé egy érdekes utazási vázlatot egy tavaly ott járt jeles utazó tollából, a melyet mi is alkalom szerűen találunk olvasóinkkal megismertetni. E közlemények írója, Yriarte Károly francia utazó, a múlt évben látogatta meg az adriai tengerpart eme vidékeit, s elmondva, hogy történelmi, régészeti, föld- és néprajzi tekintetben mily sok élvezetes tanulmány kínálkozik az utazónak e két tartományban, melyek a legtöbb külföldire nézve ma is „terra incognita“-ként tűnnek föl Európá közepén, legelőször is Triesztbe vezeti olvasóit s Ausztria-Magyarország e legfontosabb tengerpartjait kereskedő városát következőleg írja le:

„Trieszt, bár eredeténél s emlékeinél fogva igen régi hely, mint nagyfotosságu kikötő és kereskedő város ugyiszlóan csak tegnapi keletű; arégi városból ma már csak romok láthatók. Magában a város szívében is a régi, kormos, szűk épületek, a melyek mindamellett úgy vannak berendezve, hogy a Bora fojtó lehelletét teljesen kiszorítják lakosztályaikból, azonnal fölimerhetők ama szembevető ellentét folytán, melyet az újabb kor nagy, fehér, szabályos épületeivel képeznek.

„Az utcák igen élénkek, mozgalmasak és a köztereken lázas tevékenységű forgalom uralkodik; érzé az ember, hogy itt az idő pénz, s e légkörben, a szép olasz ég alatt, Észak fáradhatatlan sürgés-forgása s nyugtalan izgékonyasága bámulattal tölti el az idegent. Az utcákon élnek itt s a piacokon és rakpartokon kereskednek. Trieszt egy óriási raktár és csodálatos üzlethelyiség, melynél az emeletek magassága a földszinti helyiségé kimért volta mintegy arról tanuskodik, hogy itt a boltnál előbb való a raktár. Kíváncsiságot szabad kikötőhely lévén, mely a Németországból Kelet felé vivő út kellős közepén fekszik, azonnal sejtethetjük, hogy a termelő és fogyasztó világ e közvetítő pontja tömérdek bankárt, kereskedőt, alkuszót s más efféle fajú üzért rejt magában. A város már terjedelménél fogva is nagy fontosságot igényelhetett magának; pedig terjed, növekszik ma is folytonosan.

„A város a hasznosságot elv ismertető bélyegét viseli magán, de az ég tisztasága és az a leírhatatlan olasz búbják, mely mindent átalakít, a kereskedők, üzassók és hajházok e városnak bizonyos költői varázst kölcsönöz, mely sehogysem akar összhangzani valódi szellemével. A tözde oszlop-csarnokának ereszei alatt szelid

galambok fészkelnek turbékolva, míg a piacokon eredeti népviseletek s a néptömeg közt föltűnő külsejű tarka csoportozatok láthatók. Első tekintetre észreveheti az idegen, hogy az itteni lakosság a legkülönbözőbb elemekből áll, s ez a változatosság és tarkabarkaság képezi talán a város legsajátosabb jellegét. A tiszta trieszti elenyészik a legkülönbözőbb népfajok e sokféle képviselői között, kik az ő szülő városába kereskedni, üzérkedni és meggazdagodni seregelték össze. A szellemi élet igen korlátozott itt. Hogy is lehetne gondolkozni, elmélkedni, másokkal önzéstelen gondolatokat váltani és világiasabb, kedélyesebb életet folytatni oly helyen, a hol ha valaki vendégeket hív magához, mindjárt ebéd után, mikor az emberek, a legmagasabb pénzarisztokrataktól kezdve a legegyszerűbb kereskedő segédig, leginkább szoktak ismerkedni, barátkozni, egymást becsülni és szeretni tanulni, a vendégek óráikat vonják elő, hogy lássák: nincs-e még ideje az esteli börtzre futni, ott az árfolyamokat megtekinteni s a pár órával előbb jelentett hajók megérkezését lesni, stb?

„A város nappal igen élénk, tevékeny; dolgozik, alkudozik, üzérkedik; minden a mi kívülről jön, arra szolgál, hogy táplálja, élelmezze azt, mi bent él. Este nyolcz óra felé a Corsón azt lehetné az ember, hogy valami nagyon is nagy városban van, igen széles, bár nem nagyon elegáns utcán, de a mely fényesen ki van világítva s kétfelől jól berendezett, látogatott üzlethelyiségek díszítik. Az egész város itt hullámszik föl s alá; de már 1/10 órákor minden puszta, kihalt; mindenki vacsorálni megy, s a kinek nincsen otthona, egy birreriába, sörháza lép, melyek oly nagy számban találhatók itt és oly terjedelmesekek, hogy e részben Bécs, de sőt még Pest sem állhatja ki a versenyt Trieszttel. (Ugy látszik, hogy a francia utazó Budapestet sörösebb városnak tartja Bécsnél!). A theáskanna és a szász lepeny, a lámpák alatt nyugtózó kereketekkel, ismeretlenek itt; haraphatóbb vacsorát s kissé zajosabb pihenést szeretnek a triesztiek.“

Pirano, a trieszti öböl egyik kikötője, a melynek bejáratát egyik rajunk feltűnteti, annyiban igen fontos hely, a mennyiben az Adriai-tenger legbiztosabb kikötő városa; szerencsésebb fekvésű lévén szomszédainál, e várost sem hábor, sem járványos betegség nem igen látogatja; de a part e kikanyarodása mégis tanja volt a Barbarossa (Rötszakállú) Frigyesse szövetségzett genuaiak és a velencei köztársaság közt végbe ment óriási küzdelemnek, a melynek szerencsés kimenetele Velencének az Adriai-tenger fölötti uralmat szerezte meg, a mit akkor a gyűrű a táda s a jelképezett. III. Sándor pápa, midőn a gyűrűt Ziani dogának átadta, következő szavakat intézte hozzá: „Fogadd e gyűrűt mint a tenger fölött való hatalom és uralkodás jelvényét; te és utódaid vegyétek nőül azt minden évben, hogy az utóvilág tudhassa, miszerint a tenger tiétek a győzelem jogánál fogva, és ugy alá van rendelve köztársaságotoknak, mint a nő férjének.“

Ez az eredete a különös szertartásnak, mely szerint a velencei dogék az Adriai-tengerrel minden évben összekeltek. Az első ily eljegyzés 1177-ben ment végbe.

Ama különböző népfajok között, melyek vásáros napokon Trieszt utcáit tarkítják, a csicsik törzse talán legnevezetesebb, már csak azért is, mert erre mitfélek teljesen ismeretlen az. E különös népfajról utazónk következőleg ír:

„A csicsik alig vannak néhány ezerezen s Isztria északi részén azt a vidéket foglalják el, a mely a nagyobb térképeken Tschitschen Boden nével van megjelölve s Pinguente, Planik, Mune és Szlavnik közt terül el. A kis Mune városkát nagy büszkén a csicsik fővárosának szokták nevezni. A csicsik név eredetével maig sincsenek tisztában; némelyek azt állítják, hogy e név a csi hangtól származik, mely a csicsik nyelvében igen gyakran fordul elő; de maguk a csicsik között mi egészen más magyarázatot hallottunk, s közülük azt ugy, a hogy hallottuk, nem vitatkozván értéke fölött. Ha két, egymást nem ismerő csicsi összetalálkozik, egymást cicsia-nak (olvasd: csicscsia, testvér) szólítják; épen ugy mint Magyarországon, hol a fiatal ember a nála idősebb férfit bácsinak (francia utazónk tévedésből becsit

mond) hívja; és mint Andaluziában minden ismeretlen férfi tío-nak (bátya) s minden ismeretlen nőt tia-nak (néne) szólítanak.

„A csicsik a legkalandosabb nézetű történeszek állítása szerint Scythiából származnak; ellenben a megbízhatóbb történetírók az oláhoktól származtatják őket. Annyi tagadhatatlan, hogy ezelőtt kétszáz évvel még oláhlul beszéltek, s a csicsik kerülétének némely helyein ma is értik ezt a nyelvet. A szláv rendesen hallgatag és tartózkodó, ellenben a csicsi hamar elárulja oláh eredetét hevessege és bőbeszédűsége által.

„Nemzeti nyelvek használatát a szláv népekkel való gyakori érintkezés folytán hagytták el. Némelyek ugyan megtartották ő nyelvek némi foszlányait, de valami megfajthatatlan szegénykedés következtében mindig eltagadják, hogy tudnak oláhlul, ha vagy egy vándor cigány ezen a nyelven szólítja meg őket. Arczonásuk nem nagyon jellegzetesek a felületes vizsgálóra nézve, de azért bizonyos általános és változhatatlan jellegök mégis van. Homlokuk alacsony és lapos, szemek feketék és szerföltűt ragyogók, arczsonjtjaik föltűnően kiállanak; a nők majdnem kivétel nélkül piszék s arcuk kerek és lapos.

„A nő, bármily kora is, lemond minden igényről; teljesen alá van rendelve férjének vagy szülőinek, valóságos bűnbak, született szolga, teherhordó, igavonó házi állat s szokásaiban semmi sem árulja el nemét. Igen erős testalkatu s jó előre megszokja súlyos helyzetet. A csicsik oktatás, nevelés, hagyományok és emlékek nélkül élnek; s a tegnappal, sem a holnappal nem törődnek; fő- és egyetlen foglalkozásuk hordódongák faragása és a szén-égetés; juhokat is tartanak, de legelőjük, a Karszt közelében, a Bora szeszélyeinek kitéve, sovány s bizony sem szőlőt, sem olajfát nem növel. Alig nő és erősödik meg a nő, ki a csicsinek életára leand, annyira, hogy járti tud, erejét felülmúló terheket kénytelen vállára venni s ott kell máskálnia meredek hegyoldalakon, sziklás ösvényeken, meggörnyedt háttal, de utközben is folytonosan lenharisnyáját kötvé. A nő sohasem mosolyog, mindig néma és lemondásteljes; ha elmégy mellette, alamizsnát kér. Falujától a városig kénytelen eladni terhet: odáig elvinni nagyon fáradságos lenne; és ha rossz napja volt, pár krajczárért is el kell fecsérelnie holmiját.

„Triesztben a csicsi mulat, fecseg, iszik, énekel; a felesége künn marad a koreszina előtt s a talyigára ügyel vagy terhe alatt görnyedezik; valóságos kablya nő, ki férjét urának és mesterének tartja. A csicsi, ha nejről beszél, így szól: „A feleségem, — tisztesség nem esik mondván.“ De valaminat a kedvelt kutyának is oda szoktak vetni egy-egy csontot, ugy a csicsi is néha ki-kinyújt szomorú társának egy-egy palaczkocsát félig telve, s ilyenkor a sötét arc pillanatra földértül.

„A csicsik helyesége nyomorult viskókból állanak. Künn a ventákban két öket látni, az erdőben szabadon, mikor szentet néznek vagy mikor mint a sátoros cigányok, ide s tova barangoznak; ámde ilyenkor, bár nem valami veszedelmes emberek, még sem jó bennök feltétlenül megbizni. Lelküismeretök igen könnyű s az enyém és tied közt nem sokat válogatnak. A mi kezök ügyébe jut, hamar elemelik, s a városban különös figyelemmel tiszteli meg őket a rendőség s a vidéken szintén jól ismerik ragadozó természetüket. A munei pap, kinek lakszobáját mutatja egyik rajunk, ajtókat egyházi ember, ki több iskolát nyitott a kinek a vidék sokat köszönhet, megpróbálta e sajtóságos néptörzset civilizálni. Majorságait az első emeleten tartá, elfogadó termében s mikor e miatt Burton, a híres utazó, bámulatát fejezte ki előtte, a becsületes pap kissé restelven a dolgot, vállát vonogatta, mi körülbelül annyit jelenthetett, hogy: „Bizony az én ketteczzeim hamar kiütrülnének, ha lent a földszinten tartanám azokat.“ Különbben a csicsik katolikusok; kissé babonások ugyan, de azért nem fanatikusok, sőt vallásuk iránt sokkal közönyösebbek, mint a szlávok.“

Isztria félszigete az 1815-ki békekötés óta az osztrák-magyar birodalomhoz tartozik, de hagyományainak s történelmi emlékeinél fogva inkább velencei, bár lakói nagyjából szláv eredetűek. Az utóbbi elem az összes népességnek több mint kétharmadát képezi. A németseg

inkább hivatalnokokból és katonaságból áll, mely utóbbi minőségben a központi hatalmat képviseli a többnyire Ausztria német tartományából vándorolt ide; származottaknak érzik magukat a távoli vidéken, honnan szomorkodva sohajtoznak vissza Stájerország mosolygó völgyeire s Ausztria többi szép tájaira.

Pedig a trieszti és quarnerói öblök közt óriási szőlőültetvények alakultak, melyekből Ausztria regényesnek és tájzépekben gazdag vidéknek mondható. A látvány, melyet a tengeren közlekedőnek nyújt, meglepően szép, mert a part városokból és falukkal van sűrűn behintve, a völgyekben olajfák illatoznak és a hegyoldalakon a szőlők egyik fától a másikig kellemes lugasokat képeznek s nyugot felé a szétszaggatott sziklapart számtalan kisebb-nagyobb öblöt és kanyart alkot. Ezért írta le Cassiodorus is, Theodorichnak, a keleti görög királynak magántitkára, oly élénk színekkel Isztriát, midőn a többiek közt e szavakkal emlékeztik meg arról: „Ez a félsziget tele van olajbakkal, zöld szántóföldek díszítik s borral és mindenféle gyümölcs-csel gazdagon meg van áldva. Ravenna királyi városunknak e félsziget a kincstára és gabonája.” Triesztbe és Velenecébe még ma is tömördek gabonát küld, minthogy az szelid éghajlással mellette igen gazdag mindenféle halaktól és osztrigáktól hemzsegek a kerteken és szántóföldekben tul a part-széli hegyek oldalán nyaralók és kéjlelők emelkednek, míg a partokat festői szögletiek (sziklaszigetek) szegélyezik.

A városokban általában használt nyelv az olasz, bár a kormány mindent elkövet, hogy a német nyelvet meg-honosítsa. A part-vidéki és beljebb eső városokban a kisebb kereskedők szlávul beszélnek, hogy vásárlókkal-mával a föld népét öks ezek őket meg-érthessék, hanem azért lehetetlen-ség, hogy az utazó-nak első tekintetre föl ne tűnjék a szláv és olasz elem közt létező éles el-entet. E két kü-lönböző faj közé ékelve a németek, a hatalom és te-kintély képviselői, ovatosan és ügye-sen lavíroznak s minden áron igye-keznek a két ellen-tetes és gyakran egymás ellen zu-duló elem közt az egyensúlyt fentartani.

A katolikus vallás leginkább el van terjedve Isztriában és a szlávok, a nélkül, hogy vakbuzgók lennének, igen vallásosak. Nincsenek közöttük sem protestánsok, sem zsidók, hanem Dignano környékén, a történeti eseményeknek valami sajátos szeszélye következtében, a XVI. század óta egy schizmatikus görögök-ből álló gyarmat áll fenn s a katolikus hitű lakosá-gtól, mint egy sziget a hullámoktól körülveve, érintetlenül tudta hitvallását mostanáig meg-örizni. A partvidék, mely vére és hagyományai szerint egészen olasz, jóval közönyösebb a szent dolgok iránt, mint a belföld.

Utazók terjedelmesen ismerteti a félsziget három fő népelemét, az olasz, németet és szlávot, valamint azok arányait, melyeket főleg Pisinóban (németül Mitterburg) vásár idején volt alkalma közelebbről tanulmányozni.

„Az Aquila nera (Fekete sas) — írja

utazónk — kemény ostrom alá van fogva; ez a városnak egyetlen szállodája. A vendéglős azt sem tudja, hova figyeljen, kinek engedelmeskedjék; kénytelenek vagyunk egy magán ház a táján bekopogtatni, hol szállást talán kapunk, hanem étkezni a szállodába kell mennünk. Sie-tünk élvezni a látványt, melylyel a vásár kinál-kozik és visszatér oda, hol Pisinóba beléptünk, az egész vásártérre végig haladunk, a kalváriától a város közepéig, a főpiacig.

„Ime tehát Isztria szívében vagyunk; mily különös népalakok és viseletek! Mindjárt a város bejáratánál egy cigány tábor, sárgás-barna, rongyos, különös testtartású emberek, kékesfekete hajjal, mely övíg ér s lyukas ron-gyokba burkolva, melyeken át kikandikál a barna bőr. Amott meg morlálók láthatók Isztria déli részéből s mindenféle orcszerű szla-vok tarka öltözékben, különböző arczjellegek-kel. A vásár élénken foly s zaj és zibongás hallható mindenfelől. A nap szaka már jól előre

ISZTRIAI SZLÁVOK.

A MŰNEI LEKÉSZLAK BELSEJE (a esiesik földén).

haladott s ilyenkor a legtöbb vásárt rendszeren áldomást mellett kötik meg. Oly általános, nagy terjedelmű sokadalom ez, hol minden tárgyat adásvétel alá kerül, melynek termelését avagy előállítását a tartomány gyenge ipara és a talaj gyér forrásai megengedik. A föld levepe van mindenféle háztartási szerekkel és szerszámokkal: durva cserepedényekkel, faeszközökkel, fából faragott kanakkal, sőtartókkal, késsel, szabad kézzel faragott apró bizzar tárgyakkal, melyeknek még használatát sem ismerjük. Van-nak itt emberek a félsziget minden vidékéről; ott láthatók a délről, Dignano-ból és Polából, s a keletről Albionából és Fianonából érkezettek, a Pinguentéből való csicsikkal együtt. Igen vál-tozatos, igen élénk s igen tarkabarka látvány, mely méltán gyakorolhat vonzerőt az idegenre. Időnként egy-egy részeg paraszt tör keresztül a tömegben, éktelen kiabálást csapva s minden lép-tén-nyomon különböző falvakból való s egymás-sal összetélapkozó nők ugrálnak egymás nyakába

s csókolózniak össze hatalmas örömsikoltozások között. E zürzavar között egykedvűen lépdel föl s alá egy-egy csendes, békés természetű osztrák hivatalnok.

„Este az egész város dalol; Pisinó be van rugva; sötét utcáin társaitól elmaradt részeg vásárosok kurjongatnak, új meg új lebutogató keresve, s mi óvatosan térünk ki e furcsa csoportok utjából, melyek falat dalokat dudorászva döngöttek az épületek falait. A külvárosokba s onnan ki a vidékre vivő utakon bizonyos távol-ságokban lógó tüzek árulják el az ott felültött vásáros tanyákat; szekerek ütköznek össze a sötétben, káromkodás, kiabálás és a távol mesé-sességéből trombitaszó hallatszik, mintha a vár-erősségekben lennének. Ilyen a vásár Pisinóban.

Harmadik rajzunk e zajos vásárból tüntet föl két jellemző alakot: egy dignanói földműves-nőt és egy monpadernói lakost. Isztria szláv női — mint francia utazónk írja — elég csinosak s némelyike bájolóan szép is, de tekintetükben bizonyos néma lemondás, ön-megtagadás és valami saját-ságos merevség tükröződik vissza.

Végül negyedik képünk Isztria partvidékéről mutat egy sziklatájrészletet, mely a félsziget vadregényes partvo-nalának többi tájzépességeiről is megközelítő fogalmat nyujt-hat olvasóinknak.

Egyveleg.

Különös utiköltségek. Mint tudjuk, ha valakit törvényesen tanúnak idéznek meg s távolabb eső helyszínről kénytelen a tör-vényszék helyére utazni, uti költségei megtérítésében vagy másnemű ellátásban szokták részesíteni. Az angol kormány mult évi zárszámadásának „Uti költségek” című rovatában 2 font sterling és 2 shilling for-dul elő, mint a mely összeg párausztrá-liai csöndes-tengeri szigetlakónak, kiket valami rabslolgat-kereskedési ügyben ta-nukul idéztek meg, tisztességes ruházat beszerzésére indít-ványozott a kor-mány. Ezt az eszmét nálunk is jó lenne életbeléptetni, leg-alább a megidézett tanuk, ha a törvény-szék tisztességesen „kistafirozná” őket, könnyebben és szí-vesebben kiállnának a haragos bírák kér-dezősködéseinek ke-resztüztét. De hogy az ausztráliai vad tanukhoz visszatér-jünk, akarjuk binni, hogy ok, felruhá-zottságuk dacára is a meztelen

igazságot vallották be a törvénytörésnek. — (Gr.) A Niagara télen. A Niagara világhírű víze-sése gyönyörű látványt nyújtott az idei szerföltött szigorú tél alatt. A lezuhanó vízből oly hatalmas jéghegyek képződtek, melyeknek átmérője alapjok-nál 40—70 lábnyi volt s magasságuk 75—100 lábig emelkedett föl. Számtalan sok gyermek, férfi, sőt még nő is mulatott azzal, hogy felmásztak a jéghegyek csúcsára s onnan, mint az oroszországi tobogginokról vagy mesterséges jéghegyekről szokás, könnyű lábcsónak, deszkadarabokon vagy hordódongákon lebozástkoptak. A fák a „Ferry Grove”-on (a vizesés alatt emelkedő sziklacsúson) tetőtől talpig három láb vastag jéggréggel voltak bevonva s ágaik rakva voltak jéggömbökkel, melyek a főlázóló vízpárából képződtek s néha 10 hüvelyknyi körfogatúvá növekedtek. Ez is elég fogalmat szerezhet ama roppant hidegről, mely az idén különösen Észak-Amerikában uralkodott.

„Non olet.”

Fővárosi tárcza

„Non olet” — nincs szaga — mondta vállvonitva egy római imperator, orrához tartva egy darab ezüstpénzt, mely a házi csatornára kivetett adóból folyt be. E szavaival drasztiku-san világította meg a régi Róma e táj lelki-ismeretű uralkodója azon nem mai keletű elvet, hogy a vagyon és gazdagság után sóvárogónak nem szabad skrupulózusnak lennie a pénzszer-zés módjai s eszközeire nézve.

„Non olet” — mondják utána cynikus mosolylyal a mai társadalomban mindazok, kik az arany borjú bálványozásának kultuszában találkoznak, a legstüppedekebb ut megjárásá-tól sem riadva vissza, ha annak végén Mammon képét látják biztatólag inteni. Dat aurum honores. Pénz teszi az embert. Ez axiómá-mak, legyen máskülönbén bármennyire téves és erkölestelen, sokkal több nyílt hirdetője és titkos követője akad ez idő szerint, mint bármikor előbb. A „non olet” oly kapós jellegűé vált, melyet egy egész osztály hangoztat: a szedel-gők s üzéri teren mozgó iparlovagok osztálya. Ha Vespasianus császár nem jutott volna ma-jd-nem két ezer évvel ezelőt a genialis fölföd-zésre, hogy „a pénznek nincsen szaga”: bizo-nyára a mai kor „alapítói” közül lepte volna meg valamelyik a világot a „non olet” fölföd-zésével.

Nagy baj, hogy az utóbbi időben annyi ember szágérezke eltoppult a pénz iránt. E tekintetben egész ragadós nátha-kór uralkodik a fővárosban. Pedig a pénznek van szaga. Az óriási uzsora-kamatra fölvert pénznek ép úgy megvan a maga büze, mint a váltónyargálás alapján szerzettnek; az alapítói szedelgés által kicsikartnak ép úgy, mint az üzérkedési hum-bug révén kaparítottanak. S ez erkölcsi nátha nagyon veszélyes betegség. Sok ismert alakját a fővárosi társadalomnak nem kellene most a soroksár-utcazi törvénytörési épület börtönhe-lyiségeinek vaspántos ajtóit mögött keresnünk, ha nem hódoltak volna oly korlátlanul a „non olet” elvének.

Mily zajt és föltűnést keltő események tor-lódtak össze néhány rövid nap alatt fővárosunk-ban! Egy fiatal ember agyonlövte magát, mert elakasztotta egy magántanító „egész vago-nyát” — hosszú évek fáradozásának gyümölcsét — melyet a nő jóhiszeműleg rá bízott. Ez embernek pénz dolgában „non olet” volt a jel-géje. Szerény hivatalnokai fizetése nem engedte meg költséges szeszélyeinek kielégítését: tehát onnét vette a pénzt, a hol el hozhatjuthatott; van. S valóban, a büntett árán szerzett pénz miaszmájá megölte, mint a borneói méregfa kigőzölgése megfőjtja a lombja hús árnyában elszenderültet.

Egy hitelintézet jól fizetett igazgatója meg-mérgezi magát, mert mohó meggazdagodási vágytól izzelve, kalandos és költséges vállala-tokba fog, ezüst-ereket keres homokkőbányában, bankókat vél sajtolhatni minden üzletből, s midőn minden vállalat csütörtököt mond; nagy összeg erejéig sikkasztóvá válik azon intézet rovársára, mely föltétlen bizalommal állította ügyei vezetésének élére. Pénz dolgában ez ember is a „non olet” elve szerint cselekedett. Oda markolt, hol legközelebb férhetett a csábító pénzhez, tulttve magát az erkölcsi skrupulu-sokon.

A törvény ráeszi szigorú de igazságos kezét egy csomó szedelgőre, mert azok „alapítói” minőségükben rutul vissza akarnak élni a rész-vényesek s a közönség jóhiszeműségével, derive-borura fölfogadott hivatalnokok biztosítékai-val fődözik az alapítás költségeit és saját kiadásai-kat, szóval: a szedelgési korszak aranjuezi nap-jait iparkodnak föltámasztani telhető erővel; a mi hogy nem sikerült, bizonyára nem rajtuk mult. Ez emberek szemcszédett típusai azon modern szedelgőknek, kik pénz dolgában a „non olet” elvét tüzték üzérkedésük lobogójára. Ott keresték a pénzt, hol legkönnyebben vélték hozzá juthatni, toronyirányban akarra átugratni a tisztességre minden akadályán. A föztetés-rencsége azonban meg a vakmerő kűztetés ele-jén bukfenet hánytak.

De honnét ez az oly annyira gyakori erkölcsi nátha a pénz szagát illetőleg? Első sorban két-

segkivil az urhatnáság, a feltűnési és szerep-lési viselkedés s a tulhajtott fényűzési szenvedély nyujtanak rá okot. Özönlél birunk az embe-reknek, kik magukat és családjukat nyomor és szégyenbe rántják, mert sehogy sem bírják magukat beletálatni azon szerény, bár tisztessé-ges szerepkörbe, melynek betöltésére hivatják. Nagy hajtókerekek akarnak lenni a társadalom gépezetében, képes mint apró küllök, hengerek és összetartó káposok igen derekasan megtele-hetnének földatuknak. A rohamos meggazda-godás szenvedélye sarkalja őket, kalandos vagy legalább is föltette kockázatot vállalatok terére ragadva tevékenységüket, midőn szerényebben és lassabban haladva biztosabban elérhetnék a kitűzött célt. Százazrek és milliók lebegnek sóvár szemek előtt, s míg amazok utáni kapkod-nak, mint a pénzmoshások Tantalusai: addig elvesztik a tizezreket. Mindegyik a szerencse dédelgetett fiának tartja magát, kinek csak ki kell nyujtania karját, hogy ölébe essenek a gaz-dagság ajándékai: házak, részvények, uradal-mak, s mindenekelőtt pénz, garmadával.

A nyomorok nyomra ház, markáival. A másik élére rakó tisztességes munkának hamar hátat fordít a nagy vagyont vadászó üze-rek e neme. Mekkájuk a tözsed, kultuszok az „alapítás” lett. Sikerült vállalatok nagy előképei nem engedik nyugodni képelmüket, mely csil-logó köddéket varázsol eljűk dűzadt pénz-tárczákról s telt Wertheim-szekerényekről. A szakatos gyümölcsöket, melyeket rendszerint csak az élet dele hoz magával — jutalmul évti-zedek fáradozásai számára — ok már az élet tavaszán szeretnék leszakítani. S emellett nincs önmeztagadásuk lemondani azon élvezekről, melyeket vagyonának megtámadása nélkül csak a valóban gazdag szerezhet meg magának. Tün-dökölni akarnak a fővárosi társaság körében, akár csak bámult és irigylet előképei: a szá-zazrek szerencsés tulajdonosai.

Mindez azonban több pénzt igényel, meny-nyit tisztességes üzlet útján hamarjában szerez-hetnének. Most tehát szedelgő vállalatokba vetik reményeik horonyát. Üzleti jelszavuk a „non olet” lesz. Egyik kereskedést nyit, s hogy telje-sebb sikerrel amithassa a világot, társul fogad egy embert, kinek esetleg azonos neve van vala-mely jöhítelű fővárosi cég főnökével. E csalék-tak aztán kelepezebe ragadja a külföldi keres-kezők és gyárosok egy részét, kik az új cég körleveleinek vétele után kietnek megkülde-ni utolagos fizetés mellett a siető áruüzleteket. A „non olet” emberének persze nincs sürgetőbb föladata, mint mielőbb tudadni potom áron a hitlere vett forintán. Egy darab ideig nem tarthat attól, hogy szedelgésének nyomára jön a törvény. S ha igen: akkor már gondoskodott jöveve biztosan elhelyezni a csalárdul szerzett pénzt. Mikor aután fogóságának letelte után ismét megnyílik előtte a börtön ajtaja s ujra szabad ember gyanánt lép a világba: magához veszi pénzét s Magyarországon másik végére tele-pedik le, hol nem ismeri senki... E képen nincs tulzás. Maga az élet festet velünk ily alakokat.

A leghatalmasabb vonzerőt azonban mégis az alapítási tér gyakorolja a szedelgés hóseire. Ott látják ragyogni az igazi „excellens”-t. Nem tudják beletálatni magukat a gondolatba, hogy most már ne hajtson többé zöld ágakat az ala-pítási szedelgés faja, melyet a „Krach” aszálya meglehetősen kiszárazott. Sóvárognak a gyü-mölcsök megízlelése után, melyeket e fáról néhány évvel ezelőt telhetetlen kézzel markolt a lelkiismeretlenség.

Ha nem volna oly szomorúan jellemző, nevetni lehetne a naiv bizalom fölött, melylyel egy csomó ember odadobta megtakarított pén-zét „biztosíték” czime alatt a közelebb lép-re került alapítókna. A kelepeze nagyon legyetlen volt. Tisztességes részvényársulatok független pénztárnokaiktól követelnek biztosítékot, de nem minden apró-cseprő levelezőtől, könyvvivőtől vagy ügynőktől, mint ezt a hüson lüő alapítók tették. Hogy mindazonáltal sokan belekerültek a csapdába: arról tanusodik, hogy a részvény-társulatok jobbadára kevés dologgal járó hiva-talnoki állásai után nagy a vágy Magyarországon. Ha a két elfogott alapító és egyuttal igazgató néhány ezer forint biztosítékot kívül szakkép-zettséget, elméleti és gyakorlati ismeretekről szóló kimutatást is követelt volna az alkalma-zandó hivatalnokoktól: aligha kaptak volna

hamarjában személyzetet. Így azonban mindenki sietett odaülni mosolygó areczsal a sinekurák húsos fazekához, ki lehetett a követelt bizto-sítékot. Csakhogy e fazekakban, melyeket az új keletű hivatalnokok merész képzelme színez megrakva látott — nem akadt egy árva falat sem. A köddépek szétfolytak, s a biztosítékok nyomtalanul elpárologtak a pénz dolgában a „non olet” modern elvének hódoló alapító-igaz-gatók boscai kezei között. S az így eltűnt ősz-szegeket aligha fogja elővárásolhatni a fo-nyított-törvényeszek, melynek biztos helyiségeibe eljuttatja lassanként a nemesis mindazokat, kik amaz elv értelmében cselekednek.

Borostyáni Nándor.

A magyar irodalom hatása a nemzeti életre

1772—1805.

(Részlet egy nagyobb tanulmányból).

Az a hajnalderegség, mely a XVIII. század irodalmi s politikai egén hasadt, mely fölrázi álmából a hon alkotmányáért, szellemi s anyagi fölvirágzásáért küzdő lángelméjű bajno-kokat; a kik által előidézett mozgalom több évtizedes folyamán, mind az irodalom, mind a társadalmi élet terén korszakot alkotott, egyikét képezi hazánk legérdekesebb történetének. Előítéletetek szétosztatása, a hon anyagi, szel-lemi jóllétének előidézése iránnyzott törekvés, a szunyadó nemzetiség fölélesztése, az önbi-za-lom fölébresztése, a hazai nyelv iránti forró szze-retet az, mi a hon keblében előidézett mozgalom eredménye lett. Az eszme, mely a jobbik keblében fogamzott, a lelkesülés magával ragadja a hazai polgárok minden rétegét, benső forradal-mat idézve elő, melyben az elveszés gondolata küzdött a haladás, a lét eszméjével, s mely végre az utóbbinak győzedelmével végződött. Ez lón élető elemé a friss életre pezsdült nemzetnek. Ezen általános emelkedés korszaka 1772-vel nyílt meg, midőn egyesek a nyelv elemének rendezetlen tömegét kinövesztől megisztították, a törvényeket, a vele született formákat, szépsé-geket fölfedezék, átalakítják, rendezkedék.

Az idegen uralkodó ház kétségbeesett poli-tikája, melyet vaskutatással, erőszakal igyeke-zett a hazában érvényesíteni, lassanként meg-tört a nemzet érzékében. A szabadabb szel-leml elnyomására iránnyzott törekvés bármily nagy volt, a magyarnak a szabadság iránti lel-kesülését, melyet hagyományképen örökölt, az osztrák kormány el nem nyomhatá. Mert a szikra, mely egyesek keblében lappangva rejtő-zött, csak alkalomra várt, hogy hatalmasan föllobogjon.

Különös hatással is volt a megindított iro-dalmi mozgalom a magyar, mint általában, minden fejletlen s műveltségben hátra maradt németre. Előbb figyelemre sem méltatták, később midőn az iskolák fáradsatlan munká-sága következtében öntudatra ébredt nem-zetre a politikai élet nyomozott sulya is nehe-zült, kitörő örömmel üdvözölték azt. S midőn ezek által a hazai nyelv a tönkley azon magasla-tára emeltetett, hogy a hazánkban föltűnő láng-elméjű írók költőiségének méltó kifejezője lehe-tett, átláták, hogy a költészet a társadalmi élet terén szükséges, hogy az még a művelt államok-ban sem fogja becsét elveszíteni, mert a költészet mindig hat, nemest. Igaz ugyan, hogy elveszti tisztán eszményi értékét, de lábra kap a reál-ideális irány.

E korszakot csak nagy emberek indíthat-ták meg, s azon írók nevét, a nemzet jó s bal-szerencsében, az élet minden változataiban, az előrehaladt műveltség s a politikai élet magas-latán, kegyelettel fogja említeni, a legtisztább s önzetlenebb hála fog lobogni a keblekben azok iránt, kik nyelvüket a költészetnek s tisztatá-lanságból kiemelték, kicsiszolták, kiknek mű-nakassága következtében mozgásba hoztattak az elszibadt nemzeti test véreire, az alkotmányos élet s nemzeti szellem fölviányozódott. Mi lett volna az iskolák nagynevi harcossai nélkül a nemzet, ha saját becsérzetükkel nem pótolják a részvét hiányát. De ok a győzelem reményével küzdöttek, s — megnyerték ügyüket.

A szathmái békekötés után a török pusztítás végre megszűnt, megszűnt vele egyidejű-leg azon belvillongás is, melynek szomorú

hatása oly kártyakonyának mutatkozott, szellemi s anyagi felvirágzásunk mezején, s előtérbe lépett azon szervezés, mely alkotmányos uton az államnak, a haladó kor igényeinek való viszonyítását, javítását a közigazgatás s igazságszolgáltatás terén tervezte. Ezekben öröndetes eredmény mutatkozott, de a nyelv, mely a múlt században a hazában használt más nyelv felé emelkedett, most a közéletben kiszorítatni kezdett: sőt a latin nyelvnek a tudomány terére való átvitele következtében az irodalomban romlani kezdett.

E nyelvromlás oka leginkább a kormány eljárásában gyökeredezett. Ennek érdekében felelt a nemzetiség, s ennélfogva a nyelvnek, mely ezzel szorosan összefügg, csökkentése. A központosság eszméje lebegett mindig előtte, s ennek hatása alatt adá rendeleteit, melyek a nyelvromlást célozták.

De a nemzetnek, valamint az alkotmányhoz, úgy a nyelvhez példányzerű szeretete, ragaszkodása, mely kisebb-nagyobb mértékben nyilvánult, nem engedte meg az idegen német nyelvnek egyetemességre való emelkedését. A visszahatás következtében megfűszert az osztrák ház kísérlete. Nem fedezték meg azt fel, mit Mária Theresia oly sikerrel alkalmazott később, hogy az erőszak e nemzetnél célhoz nem vezet s ellenhatást szül. Mit azok nem tehettek meg, Mária Theresiának sikerült. Neki az idő, körülmény kedvezni látszott. A nemesség nagylelkű védelme arra ösztönzék őt, hogy azt a nemzetnek meghálálja. Neki terve volt, a nemzetet szellemileg is nagygyá tenni, ezért csalogatta a nemzet nagyjait Bécsbe. De hogy a magyarok azt, mit elajánítottak, nem igyekeztek nemzetivé változtatni, ez már nem a nagy királynő hibája. De minden intézkedése titkos célzással volt a nemzetiség csökkentésére. Tudta azt, hogy míg valamely népben a nemzetiség erős, nehéz oda idegen szokásokat beültetni, nehéz azt saját czejaihoz mérten hajlítani.

Mesterileg kiszámított tervét azzal kezdte meg, hogy a kölcsönös bizalmat, mely eddig a fejedelem s a nép között oly lanya volt, helyre állítja, hogy a kegyeskedés s barátság álarcza alatt annál kevésbé tűnjének fel centralizációt célzó rendeletei. Az ő ügyességének tulajdonítható, hogy bár a kormányzat elvet s formákat meg nem sérté, mégis sikerült neki önkényileg uralkodni a nemzetben. „Mire elődei jobbakra erőszakkal s azért hasztalanul törekedtek, azt ő a nagy változáson keresztül ment korszellem segédelmével, s nem kevésbé saját, mint kormánysegédjeinek ügyességével nagy mértékben végre is hajtá.”

Női fortélyának minden erejét arra pontossá össze, hogy a nemességet, melyben a nemzet ereje létezett, megvesztesse. A nemességet rang- s hivatal-osztogatással, mulatságok rendezésével s más kitüntetésekkel Bécsbe csalogatta; a nemzet erkölcsiségére nagy befolyással bíró testőrséget felállít 1760 szept. 11-én, épen 19 évvel a nemzet nagylelkű tette után. Tudta azt, hogy ezzel a nemzet hiúságának hizeleg. Igyekezett velők Bécsre megkedveltetni, megszerettni a mívelt francia nyelvet, s megvetetni a fejletlen honit. A védelemben egykor legjobban buzgó nemesség tagjait tábornoki, tanácsosi tisztségre emelte. Az idegen szellem nem is téveszté el hatását; nemzetiségükből kivették, sőt némelyek magyarul beszélni is elfelejtettek.

Valóban a nemesség „hajlékony anyaggá vált a királynő kezében.”

A királynő lassan, de biztosan haladt a cél felé. A lassu átalakítástól várt legnagyobb sikert. S a nemzet az atyáskodó, önkényes uralmat csöndesen túré.

A nemzeti erő, becsérzet kialudni látszott. A hanyatlás, mely a társadalmi téren már észlelhető volt, a nemzetiségre is kiterjedkezett. A nemzeti művelődést idegen szorította ki. A honi nyelv kizsárolt előkelőkkel társalgási körből, idegen, fejlettebb váltá azt fel. Nem volt egy író sem, ki pártfogása alá vette volna a megvetett nyelvet, annak szépségét, erőteljességét kutatva, felszínre hozva, megcáfoltani igyekezett volna azon állítást, hogy a magyar nyelv nem elég fejlett arra, hogy eszméket kellőleg fejezzon ki. Azon pár kötet könyv, mely eredeti szerzőjén volt, persze nem volt elegendő arra, hogy átalakulást eszközöljön. Illeken e korra Bessenyei eme szavai: „csodálkozom azon, hogy nemzetünk, mely különben minden tulajdonai-

nak fentartásán oly nemes, nagy s állhatatos öntudattal viseltetik, a maga anyanyelvét feledni látszik, olyan világban pedig, melyben minden haza önnön nyelvét emeli, azon tanul, azon perel, kereskedik, társalkodik.”

Az előkelők, kik Mária Theresia udvarában a francia nyelvet elsajátították, magokat otthon francia, német szolgaszemélyzettel vették körül, s gyermekeiket ezek által taníttatták. E nevelés által önkénytelen elidegenítették a gyermeket a honi nyelvtől; felnőve pedig azon néppel érzett, gondolkodott, melynek nyelvét beszélte. Ilyenek aztán méltán mondhatták azt, „hogy magyarul jól írni, okoskodni nem lehet, mivel sem ereje, sem elégsége nincsen e nyelvnek, melylyel a tudományok mélységeit, szépségeit elő lehetne adni.”

Az idegen műveltség számos szavakkal árasztotta el nyelvünket, melynek nemzetivé változtatására nem volt elég erejük a kor íróinak, csak a képzők összeragasztásában s a körülírásokban fejtették ki tevékenységüket. A szók, a mondatkötések idegenekké váltak. Nem volt a tudomány nyelvnek, az újabb kor kívánalmainak megfelelő költészet, s a mívelt társalgásra használható nyelv. Az idegen műszavak elfogadtattak, hiányozván a kor íróinak a finom nyelv-érzék, az alkotó erő; az átalakítást az értelemlre bízták; így inkább kártyakonyan hatottak arra, minek érdekében felléptek. Most az idegen szavak tömeges áramlása kor kívánni sem lehetett, hogy az új szavak előbb a népnél meghonosodva, nemzeti jelleget öltve magukra, úgy fogadtattak volna el. Ezt egy, akkor még csak egyesek fejében megfogant eszmének, a nyelv-mívelő társaságnak kellett volna elintézni; mert a népnél bár megvolt az alkotás hiánya, a helyes szókapcsolat, de a nevelés hiánya miatt nem volt meg az értelem fejlettsége, az eszmegazdagság.

Mint látjuk, a királynő armányosan szőtt hálójába bevonta a nemzetet, de a megfogottak tulsulya szétszaggatá azt. A nemesség, illetőleg testőrség, egy ideig gyönyörködött a csillogó életmódban, hol ők voltak a legelső, festői öltözöttekben Európa bálmuljai; de később beteltek ezekkel, munka után fáradtak. Mit gyermekkorukban elmulasztottak, nem lévén arra tér s alkalom, képzetségüknek alapját megvetni, azt férfi korukban vasszorgalommal igyekeztek elérni. Szerencsés eredményű volt reszjok az, hogy tanui valának a német írók törekvéseinek a nyelv és irodalom körül. Látták, hogy Európa minden népe, még a kisebbek is, fáradhatlan szorgalommal igyekeznek önművelődésük előmozdításáért.

Németalföld helyzete hasonlított a magyaréhoz. Nálók az utrechti béke után a behízsgó styli francia nyelv e korbéli írónál tulsulya vergődött. E minta után irtak; a nemzeti nyelvet megvetették, nem mívelték; a szavak francia vezéget nyertek, a nyelvbe latin a francia kifejezések csuszak. Hemsterhuis, Schultens nagynevű tudósok ez időben más nyelvek tanulmányozásával foglalkoztak, a honit paragon heverni hagyták. De az 1778. kiűtött háború, mely Németalföldre sok szerencsétlenséget hozott, fölébreszté őket tespedésökből. A nyelv művelni kezdetek. Bessenyei és társai fellépése után 1803-ban egy grammatika készítése bízottat Wiedlandra; a helyesírási szabályokat Siegenbech állította fel. Így keletkezett egy nemzeti irodalom.

Németországban a westphaliai békekötés után a francia nyelv fejlettsége által mind a tudósok, mind az előkelők nyelvvé lett s a francia nyelv tanulása közönségesé lett. Ez aztán a nyelv belső történeteire nagy hatással volt. Latin és francia nyelven irtak. Azok, kik jószándékkal kezdtek a nyelv műveléséhez, rossz izlésűktől vezettetve, nem hozták helyre, csak rontottak. De végre támadtak tudósok, kik a nyelv belső történetét tanulmányozva (Klopstock, Adelung) előállítottak a nyelv-művelési mozgalmat, ezzel a nyelv fejlettségét, mely aztán Goethe s Schiller halhatatlan műveiben érte tetőpontját.

Mélyen érezték a nyelvújítás szükségét a kor nemesebb keblű férfai. Tudták, hogy ha valamely nemzet a maga nyelvet elveti s idegen fogad, nemzeti irányban nem fejlődhetik s az európai mívelt nemzetek magaslatára nem emelkedhetik. Bessenyei mondá ki elsőben az akkor még ismeretlen nagy szavakat: „Jegyezd meg jól magadnak e nagy igazságot: soha a

földnek golyóiban egy nemzet sem tehetette magáévá a bölcsességet, mélységet, valamedit a tudományokat nem mívelte. Minden nemzet a maga nyelvén lett tudós, a másén soha.”

E szavak mint homályos eszmék borongtak a honfiak jobbainak keblében, s csak később Bessenyei, újjászülésünk e hatalmas bajnoka mondta ezt ki nyilván.

De az írók törekvéseihöz, igazításához hozzá járult még egy hatalmas tényező is, II. József erőszakoskodó eljárása, mely a különben is ébredő honfiakat fölrazá tespedésökből.

Nem kell azonban gondolnunk, hogy az újjászülés az 1784-diki rendeleteknek következménye. A látszat azt látszik mutatni. Nagyobb bizonyára a hatás politikai, mint irodalmi szempontból. A rendeletek forrongása hozták a nemzetet, fölébresztették büszkeségét, önértéket, de ez csak eszköz volt. Más volt az, mi ezalatt lappangott. Bizonyítja az, hogy a nyomás megszüntével oda jutottunk, hová azelőtt. Elérték azt, miért törekedtek, s közéletünk olyan volt, mint annak előtte. Pusztán politikai visszahatás nem teremthet társadalmi újjászülést.

Az 1791-iki lelkesülést hanyatlás váltá fel, s csak az író csoport tartá meg aczél erejét. Pedig nagy szó ez, azon időben, midőn a kormány fenyegető gyűlölettel viseltetett minden szabadabb eszme iránt, mert alatta véle lappangni a francia forradalom népuralmi eszméit, mely az említett országban oly félelmesen nyilatkozott az egyed-uralom ellen. Midőn a kormány minden időszéri reform megpendítésével egy-egy tervet látott, mely a francia forradalmat akarja létesíteni honunkban. De minden elnyomó intézkedés a kormány részéről hasztalan vala. A magasztos eszme szent tűznek fellobogását csak visszatartathá a keblekben, de nem oltathá ki. Hasztalan vala a cenzurának a legnagyobb szigorúságban való felállításá. Érdekes e tekintetben Bessenyeinek egy nyilatkozata: „Ezen munkát is megtiltá a becsületes cenzor kinyomatni, kinek az a hivatása, hogy az embereket okoskodni ne engedje. Pap a cenzor mindenütt. Csodálatos dolog, hogy a hiteles igazság mindég csak borotvált főben lakik. Kegyelmes isten, beh szép szolgálid vannak.”

Hasztalan vala a határok elzárólása, hogy megakadályozzák a vészes iratoknak hazánkba való hozatálát. E század légköre meg volt telve szabad eszmékkel, ez foglalkodtatá a nemesebb, fogékonyabb lelkeket. Ezt hallá naponként az ifjú bizalmas körben, ezt szíták a költők allegóriáikban, csak a honfiaktól értett dalaikban; ez újjáébredés reménye ösztönzé dologra irodalmunk nemes bajnokait. Hasztalan volt Martonovics nemes társaságának, — melynek célja vala az egyenjogúság és pogári szabadság felfogására előkészíteni a népet, — a kormány általi elnyomtatása. Mert az eszme él, az áldozatok omló véréből csak új erőt nyertek a lankadó bajnokok. Hasztalan gördített a kormány a felvilágosodás s a haladás eszméinek útjába akadályokat, a szellemi élet jelenségei nem voltak ritkák. A kormány, mintha tudta volna, hogy azon gyökeket kell vagdálni, irtani, melyektől az élet föltétele függ, a nemzeti fájdalom-érzet szavakba foglalított, a hazafiság ébresztőit, a honfiak lelkesítőit kezdé gyanúsítani a forradalmi eszmék terjesztésének súlyos vádjával. Így Bacsnit, Kazinczyt, a nemzet legkedveltebb költőinek egyikét Széphalmon, midőn épen az „Orpheus” szerkesztésével foglalkozott, elfogatta.

A visszahatást a szóképzés terén azzal kezdék meg íróink, hogy csak elvétve tevők munkáikba új s általuk jobbnak vélt szavakat, hogy így az könnyebben csuszhassek a nép beszédébe, észrevétlenül; ők csak előkészíteni akarák a nemzetet ama nagyobb újításokra, melyeket reméltek, hogy elérnek. Bessenyei és társai a nyelvújítás terén nem akartak oly mozgalmat előidézni, mint később Kazinczy s társai, ők észrevétlenül kívántak hatni. Az utóbbiaknak szándékuk volt, új szók tömeges készítése által, a nemzetet egyszerre meglepni, felrázni, felébresztetni benne a kritikai szellemet, kifejezni a szép érzékét.

Mínél nagyobb a nyomás, mely a nemzetre nyomakodik, annál későbbek a kedélyek a költő fájdalmát megérteni s vele a borongós mult szebb képein merengeni. A multakon való merengés, a jeleneni kesergés az, mely tükröző-

dik vissza e kor költőinek művein. A társadalom, az ország, midőn szerencsétlennek érzi magát, midőn az elnyomtatás közepett bizonyos érzés, eszme fejlődik, a költő hasznos befolyást gyakorolhat ennek kifejtésére. Költőink plátták a honi szívekbe a szabadságszeretet eszméit, az öntudatot. Ime a költészet hatása a nemzeti életre.

Ezt tették azon férfiak, kiknek csak kegyelet s halálk érzetével róhatjuk le tartozásainkat, kiknek fejére benső örömmel nyujthatunk bábkoszorút. Ők dolgoztak, hogy elérjék a kívánt célt, egy virágzó nemzeti irodalom létesítését. Tudták azt, hogy a tudományok ébredése időszaka a szabadság öntudata ébredésének. A szabadság mindig lényeges eszköze a művelődés valóításának; az értelmi szabadságból, melynek forrása a tudományban s oktatásban rejlik, a társadalmi rendre termékenyítő igazságok folyhatnak.

Kazinczy Lajos.*

A hétről.

○ A parlamentet sokszor hasonlították már óraszerkezethez. Soha ennél sántikálóbbs hasonlatot nem találhattak volna a világon. Hisz a parlament épen megfordítottja az órának, egyenes ellentét!

Először is jól járó óránál mindig tudhatni, hányat ütött? a parlamentnél soha, vagy legfeljebb azt, hogy kit ütött. Másodszor a jó óránál minden óra egyforma hosszú. A parlamentben van négy órák ilyes ilyen is, hogy bátran beleferne egy óranegyedbe, — van aztán óra olyan hosszú, hogy az ember megöszül, míg be győzi várni a végit. Aztán a jó óra egyenletesen jár. A parlament? Az nekiramodik, mint a szilaj csikó, egyszer aztán bumz! akkorát botlik valami interpellációba, hogy majd bakfittet vet hátáról a lovag. Erre aztán megbokrosodik, rugkapál jobbra balra, tajtékzó szájjal rája a zabotál, nagyokat horkant s forró párat ereszt táguló orlyukaiból, ágaskodik, tüsköl, szét-pattantja véknyán a hevedert, míg végre kifáradtan beletöri magát az istrángba s föllet-farkát eleresztve czammog előre nagy fáradtan, támogatva oldalvást, csuklik alatta a lába s úgy örül, ha a szekér valami törvényjavaslati kátyuba zökken, hogy no most már megpihenhetünk megint. Aztán az óra rendszerint lejárata felé kezd lankadni. De a parlament épen lejárata felé veszi észre, hogy még mennyi utat kell meghaladni a kurtára maradt idő alatt. No hisz akkor aztán megindul a csíhi-puhi, a fáradt gebéből egyszerre angol paripa lesz, mely annál vesztettebbül rohan, minél közelebb van a célhoz, mintha tatár ülne a hátán, vagy attól félne, hogy bezárják orra előtt a korlátot s ő vagy benn reked, vagy odacsikarítja az uszályát.

No ugy vagyunk mi most épen az országgyűlésünkkel. Öröljük a tömérék törvényjavaslatot, mint akár valami gőzmalomban. A husvéti vakáció óta meghoztunk valami tizenhat törvényt. Szép summa.

Hanem az is igaz, hogy ezek a törvénycsináló ülések átkozottul unalmasak. A teremben itt-ott talál csak az ember egy-egy ásitózó képviselőt. A jegyző felolvassa a paragrafust nagy halkan. Annnyit se hallani abból, mint a csendes miséből. Az elnök aztán felteszi a kérdést: „elfogadja a tisztelt ház a felolvasott szakaszt?” „El”, hangzik mindenünne. „Nem”, hangzik a szélső balról. „A kik elfogadják, méltóztassanak felállani.” Megtörténik. „A kik nem fogadják el, méltóztassanak felállani.” Megtörténik. „A többség elfogadja”, hangzik az elnöki ítélet. Jegyző olvassa a következő paragrafust. Megy a munka da capo. Száz paragrafusnál százszor kell felállni, mert mindig akad valaki, aki nem fogadja el, — annak a kedvéért aztán

* A nagy Kazinczy Ferenc unokája, Bálint fiától. Szerk.

meg kell szavaztatni az egész házat, fölállással. Képzeltetni, hogy némely „nagyobb fontoságú” öreg urnak milyen jól esik ez az órákon át tartó tornagyakorlat, kivált miután már jelentkeznek a meleg napok, a mikor oly jóízű alvás esik a képviselői padokon.

De az a szólásmondás, hogy az országgyűléseknek rendesen a legunalmasabb ülései a leghasznosabbak az országra. Mert ezek a munka ülései, míg a viharos, heves összeszólalkozások csak a vitái. Hát hiszen tizenhat törvény megalkotása egy hét alatt csakugyan öröndetes lehet az országra, ha e törvények nagy része nem az lenne, a mi, — t. i. adótörvény.

Az e fajta megörleni valóval, csakugyan nem lenne valami nagyon kétségbeesítő, ha valamí áldott feneketlen kátyuba zökkenne a kocsi — azt hisszük.

Irodalom és művészet.

— Az „Otthon” című szépirodalmi és ismeretterjesztő havi közönyből megjelent az áprilisi füzet, melyet már S a n a Tamás szerkesztett. Érdekes tartalma a következő: „A messiás országa” Hatala Pétertől, (egy fejezet „Az én hitvallásom” című, e napokban megjelent könyvből); „A leányokhoz”, költemény Szemere Miklóstól; „Somvári Fényes Ádám ur” elbeszélés Tolnai Lajostól; „Az Orgonaág”, Ouida elbeszélése, P o k o r n y Jenő fordításában; végül az „Irodalmi szemlé”-ben rövid bírálatok Jókai legújabb regényéről, Zichy Géza elbeszélő költeményéről s Bret Hartenak a Franklin-Társulatnál megjelent beszélyeiről. E füzetből Szemere Miklós kedélyes költeményét e helyen mi is átvesszük.

A leányokhoz.

Meg ne ítéljétek lányok
Ha szerelmét énekelek,
Csak szakállom s hajam öszül,
De lelmem még barna gyerek.

Vig ajakkal dalolja az
Ifjú lánykák kellemeit;
Vén asszonyról, imádságról
Nem akar még tudni semmit.

A vén költő: hadisátor,
Mit a golyó megszaggyagott;
De lelke a ragyogó tűz,
Mely a sátor előtt lobog.

Hősök, s vig lánykák körülte,
Lángja fényt vet arcaikra;
S a hullámzó keblek felé
Pattog a csapongó szikra.

S kaczerkodik jobbra balra
Csillagokkal, lágy szellővel;
S midőn lezáll a sötét éj,
Bele néz tüzes szemével.

Ifjú lelmem: e piros láng,
Vig dalom: dévaj szikrája;
Ha felétek pattan lánykák,
Mosolygatók vissza rája.

Mosolygatók vissza rája! —
Egykor keresni fogjátok;
De helyén csak kialudtot
Sötét tűzhelyet találtok.

Ég e láng még! jertek lánykák
Öleljétek meg rendjében
Mosolygó ajkkal az ifju
Dalost — a vén Szemerében.

— K. N. Nadányi Imre vulgo: Langius, a Mindszenti által hozzáintézett s lapunkban közölt humoros epistolára kedélyes választ írt, mely nyílt levél alakban kinyomtra hozzánk is beküldetett. A derék öreg ur igazolja vasutrá ülést s kifejezést ad az ősiekek ragaszkodó hajlamainak, mindig híven megőrzött alkotmányos és magyaros érzelmeinek s költői idézetekkel tanúsítja irodalmi jártasságát. Érdekes jellem- és életrajzi vonásokat ad magáról s nemes alak és ősi típus gyánant tűnik föl e levelében is. Csupán lapunk terjedelmének korlátolt volta gátolt meg abban, hogy e levelet, mely először kéziratban küldetett be hozzánk, egész terjedelmében közre nem adhattuk. De szívesen kíván-

juk a derék öreg magyaroknak, hogy még sokáig éljen!

— Átalakult lap. A Balás Sándor által szerkesztett „Posta- és távirat-közöny” jelenleg „Közlekedés” czím alatt, bővebb tartalommal folytatja pályáját, s a postai és távirat ügyekben kívül vasuti dolgokkal is foglalkozik. Előfizetési ára félre 3 fnt 50 kr.

— A nemzeti színházban mult pénteken „Bánk bánt” adták elő majdnem teljesen üres ház előtt. Szomorú és lehangelő jelenség, hogy az első magyar drámának sincs vonzereje többé. Az előadás a jobbak közé tartozott. A czimszerepben Molnár György szép részleteket adott, de egészen véve sok alpathozott vegyített játékba. — Verdi „A y d a” című dalművének első előadása szombatra volt kitűzve. „Ayda” legkitűnőbb operája Verdinek, s az igazgatóság nagy gondot fordított a dalmű fényes kiállítására. — Nagyné-Benza Ida sokszor kifogásolt szerződése előnyös módosításon ment át közelebb, a mi a színházhoz kinevezett miniszteri biztos fázadozásának első eredményei közé tartozik. A művészön ezentul nyolcz hónapon át fog énekelni, s hetenként kétszer tartozik fölépni. N. Benza Ida asszony egyuttal elismerést érdemlőn jelenté ki, hogy bármely új operát kész betanulni hat hét alatt, a nagy erőfeszítést igénylő Wagner-operákon kívül. — Jótékony célú előadásra a nemzeti színház nem fogják többé átengedni az egyleteket, mint eddig történt. Ezentul oly norma-napokon, melyeken meg van engedve jótékony előadást tartani, maga az igazgatóság fog rendezni ilyeneket, s a begyűlt jövedelmet az év végén jótékony célokra osztja ki. — Lendvay Márton derék színművészünk egészézi állapota ismét oly rosza fordult, hogy egyelőre nem léphet föl a színpadon.

Közintézetek, egyletek.

— A magyar tud. akadémia hétői ülésében Fraknói Vilmos mint rendes tag tartott székfoglaló értekezést. „II. Lajos és neje Mária királyné” czímmel. A széleskörű levéltári kutatásokon alapuló érdekes fölolvadás élénk színekkel festé II. Lajos szerencsétlen királyunk alakját. Lajos, midőn a trónra lépett, csak tíz éves volt ugyan, de mind testi, mind szellemi tekintetben megelőzte a fejlődés rendes menetét. Nem közönséges tehetségnek adta jeleit, s nagy szorgalommal szentelte magát tanulmányainak. Sugártermetű, széles vállu, izmos ifju alakká lőn. Hat nyelven beszélt: latinul, magyarul, németül, csehül, lengyelül és francziául, sőt értett olaszul is. Lovagi és katonai ismeretek és gyakorlatokban nem csekélyebb eredményeket mutatott föl, s annyira gyönyörködött a zenében, hogy maga is játszott egy hangszeren. E szerint birt minden kellékkel, hogy jeles és szeretett uralkodóvá váljék. Brandenburi György örörfő, a király unokabátyja, azonban káros befolyást gyakorolt az ifjura, kit egészen a maga mintájára idomított. Csakhamar egyedül lovagi játékok és vadászatok, lakomák és táncvígalmakban telt minden kedve. Elfogadó termeiben vadászekek tanyáztak, s az udvart léha ifjak nem egyszer lélen dobzóadások színhelyévé tették. Ez életmód elidegenítette a királyt a komoly ügyektől, ugy hogy semmit sem gondolt az ország ügyeivel. A királyi kincstár zavarteljes állapotának ő volt egyik főoka. 1521 tavaszán fényes magyar kiüldetését hozta Innsbruckból Magyarországra Miksa császár unokáját: Mária hercegnőt, kivel a következő év január 15-kén lépett házasságra Lajos. Mária ekkor tizennyolcz éves volt, de szépnek a hízelgők sem mondhatták. A tánczon kívül lovaglás, vadászat és czéllövészet voltak kedvence szorakozásai. Bármily szilaj lovat könnyen megült. Olasz diplomaták azt is följegyezték róla, hogy étvágyának igényét fölűlönnek nagyk valának. Mária, ki nem birt valódi nőiséggel, csak megszállítottá a királyt könnyelmű életmódjában. A házassághoz fűzött remények nem mentek teljesedésbe. Lajos folytatta a régi kicsapongó életet; udvarnokaival a legilletlenebb tréfákat űzte, gyakran meztelenül jelent meg előttük. Pazarlása mint nagyobb mérveket űltött. A ki valamit megkívánt, maga megírta az adománylevelet és Lajos aláírta. Értekező ezután igen részletesen írja le udvarát, számos adatot hoz fel, melyek az akkori korra új világot vetnek, behatóan ismerteté a főnemesei és a középne-

messég vizsálya, az udvar' eselszövényeit, a király háztartását. Előadását nagy érdekléllel hallgatták, és midőn kijelenté, hogy nem akarja tovább a hallgatóság figyelmét fárasztani, megkérték, hogy az értekezés hátralevő részeit olvassa fel inkább a jövő ülésen, mit a felolvasó meg is ígért. Fraknoi bemutatta a királyi párról még létező arcképeket, Pulszky Ferenc pedig bemutatótt egy a múzeumban lévő régi festményt, mely két gyermeket tüntet föl, kiket eddig a történet-írók tévesen tartottak Erzsébetnek és Albertnek, minthogy a festmény, mint most kiderült, II. Lajost és nővérét Annát ábrázolja. Ezután Konek Sándor tartott fölválasztott illy cím alatt: „Ujabb adatok bünvádi statisztikáinkból,“ mely sok figyelmet keltett. Nem lesz érdektelen ide írtatni a szomorú adatot, hogy 1873-ban Magyarországon összesen 224,883 vádolt és 93,173 elítélt volt. E szerint minden 12 lélekre esik egy vádolt, minden 150-re egy elítélt.

— A magyar nemzeti múzeumnál üresedésbe jött könyvtári állomásra, a gr. Széchenyi-család legidősebbjének, gr. Széchenyi Kálmánnak kijelölése folytán a közoktatási miniszter dr. Fraknoi Vilmost nevezte ki.

— A nemzeti múzeum gipsz-öntvényei közelebb ismét tizenhatsz darabdal szaporodtak; ezek között 11 metop, 8 pedig szoboralkak. A metopok a Parthenon műmaradványának sikerült öntvényei, s a centaurok harcának egyes jelenetét ábrázolják. A szoboralkak ugyancsak a Parthenon keleti ormán talált szoboroknak gipszmásolatai.

— Az egyetemi olvasóköri alapja most már szilárdan meg van vetve. A körnek az elmúlt téli félévben közel 800 tagja volt, és céljának megfelelőleg körülbelül 250 hirlapot jaratott, köztük a legkitűnőbb hazai és külföldi szaklapokat. Könyvtára 5000 kötetből áll. A közelgő nyári idényre a kör több rendbeli társas kirándulást tervez.

— Sárospatakon irodalmi kör alakult a tisztán-inni ref. egyházkerület pártfogása és fölügyelete alatt. A kör célja főleg iskolai tankönyvek előállítását és forgalomba bocsátása, úgy azonban, hogy remélendő nagyobb támogatás esetén magasabb értékű könyvek, sőt lap vagy folyóirat kiadását is munkakörébe vonja. Elnök Hegedűs László. Beléphet a körbe bármely vidéki író, ha munkásságát a kör céljára felajánlja, vagy mint pártoló tag, ha azt anyagilag gyámolítja.

Mi ujság?

— A királyi velencei látogatása kimagasló fénypontját képezi a királyi utazásnak. Ő Felsége fogadtatása a lagunák városában pazar fényűvel, s a mi ennél többet ér: valódi olasz lelkesedéssel és szívélyességgel történt. Ápril 5-én délen érkezett meg Ő Felsége a velencei pályaudvarba, hol Viktor Emánuel a két királyi herceg kíséretében s számos kitűnőségtől környezve várta. A pályaudvarban azonkívül számos osztrák-magyar tiszt volt látható, kik a legbarátságosabban vgyültek olasz bajtársaik közé. Megérkezvén az ágyudörgéssel üdvözölt királyi vonat. Ő Felsége a mint kilépett a kocsi-ból, szívélyesen kezét szorított az olasz király-lal, kit ismételve meg is csókolt. Gr. Andrássy Gyula honvédtábornoki egyenruhában volt a király közvetlen szomszédságában. Midőn a fejedelem elhagyta a pályaudvart s a gondol-lák felé mentek: ágyuk dörögtek, a zenekarok az osztrák himnuszt harsogtatták, melynek hang-jaiba a kikötőtérben s a gondolkában álló nép örömriválása vegyült. Nagy hatású jelenet volt. A két uralkodó egy egészen megaranyozott, velencei tükörrüveggel kirakott gondolban fog-lalt helyet, melyet a diszaják hosszú sora követett. A tarka bársonyba öltözött gondola-vezetők festői látványt nyújtottak. S ehhez a derült kék ég, a lobogókkal és szőnyegekkel díszített házak, a szép hölgyek egész koszorúja az erkélyeken és ablakokban, a házak, hidak és tetőkön örömriválásba kitörő emberraj: mindez együttvéve megkapó, elragadó képet nyújtott. A Szent-Márk tere egybegyűlt sokaság riadó lelkesedéssel fogadta az osztrák himnuszt, melyet több katonai zenekar a fejedelmi gondola meg-érkezése percében játszott kezdett. A „Palazzo reale“-ba érkezve, uralkodónk Margit olasz her-cegnőt üdvözlö. Majd Viktor Emánuel király látogatta meg Ő Felséget, mit ez azonnal visz-onzott. Három órákor a Velencében élő osztrák és magyar alattvalókat fogadta a király. Ez utó-

biakkal magyarul társalgott, hosszabban beszélgetve gr. Eszterházy Pállal és gr. Berch-tolddal. Négy órákor királyunk az olasz minisz-tereket, a két kamra elnökeit, a velencei ható-ságokat s a konzuli testületet fogadta. Este óriási néptömeg gyűlt a Szent-Márk tere, addig éljenzeve, mignem a két uralkodó megjelent az erkélyen, hol királyunk kezét fogott Viktor Emánuellel. E látvány zajos lelkesedést keltett a tömegben s örömriválás töltötte be az egész tért. Az osztrák-magyar tisztet mindenütt a legnagyobb rokonszenvvel üdvözölték a kö-zönség által. Az udvari bálon Margit királyi hercegnő gróf Andrássy Gyulával táncolta az első négyest, kinek honvédtábornoki egyen-ruhája már a bevonulás alkalmával rokonszenves tetszéssel fogadtatt. A két uralkodó fél tizen-egyig maradt a bálban, melyen az olasz király huzamos ideig társalgott gróf Andrássyval. Az esti kivilágítás tündéri szépségű volt, s az „ezer-egy éj“ mesés csodát varázsolta a szemlélő elé. Királyunk igen derült hangulatban volt, s ismét-elve kifejezte teljes meglepődését a nagyszerű fogadtatásért. E nap délutánján az olasz király gróf Andrássyt közel egy óráig tartó kihall-gatásán fogadta. Megemlítjük még mint ránk magyarokra nézve érdekes körülményt, hogy Ő Felsége az osztrák-magyar küldöttség tisztel-gése alkalmával hosszabb ideig társalgott Mircse tudós hazánkfiával, ki a velencei levéltárakat tanulmányozta. Egy másik magyar alattvalónak pedig mosolyogva mondá: „Hiszen én Velen-cében valósgos magyar telepítvényre talál-tam.“ Az udvari bálon a király huszárezredesi egyenruhát viselt. — Ápril 6-án délelőtt a két király, az olasz hercegek, Margit hercegnő, gróf Andrássy Gyula és Mondel báró főhadse-géd Vigonzába rándultak hadiszemlére, melyben 12,000-nyi gyalogság, két lövészred, tüzérség és szertári csapatok vettek részt. Délután udvari ebéd volt, melyen Viktor Emánuel király következő felkötőnt mondott: „En Ő Felsé-gének, Ausztria császára, Magyarország király-a, felsége vendégem, testvérem és barátom egész-ségére, a két állam boldogsága és mindenkor-i egyetértésére ürtek poharat.“ Ő Felsége erre így válaszolt: „Elénk hálacérulmekkel a szíves fogadtatásért, melyet itt találtam, az olasz király, fivérem, kedves barátom és a királyi család egész-ségére, Olaszország jólétéért és felvirágo-zásáért emelem poharamat.“ — Este az uralko-dók a „Fenice“-színházban jelentek meg, hol nagy lelkesedéssel üdvözölték őket a közönség. Egy első emeleti páholyban gróf Andrássy foglalt helyet Minghetti olasz miniszterelnök-ke. Ez utóbbit a nap folyamában fogadta kirá-lyunk, meleg szavakban emelve ki, hogy a két ország között fennálló viszony még szorosabbá fog válni, s hogy a legelénkebb hajókat táp-lálja Olaszország üdve iránt. — Ápril 7-én dé-lelőtt Ő Felsége elhagyta Velencét egy királyi gőzhajó fedélzetén, melyen az olasz király s a kir. hercegek is jelen voltak. A bucsuzás Mala-moconall történt, hol Ő Felsége saját hajójára, a „Miramar“-fedélzetre szállt át. Bucsuzáskor az uralkodók több ízben megölelték s megcsó-kolták egymást, mire az olasz király visszaindult Velencébe, szemlét tartva hadi hajói fölött. Elutazása előtt Ő Felsége számos kiváló egyé-niséget tüntetett ki érdemeikkel. Az olasz királyi hercegeknek az arany gyapjú rendet, három tábornoknak pedig nagykeresztet adó-mányozott. Gróf Andrássynak az olasz király hízegő sorok kíséretében sajátkezűleg adta át arcképét. — Ápril 7-én délután fél hatkor Polába érkezett Ő Felsége, s a kikötőben lel-kesülten fogadtatt. A program szerint ápril 10-én délutánra volt kitűzve Ő Felsége elindu-lása Polából Zárába.

— Nehány mulatságos történetét közölnek a lapok a királyi utazás eseményeivel kapcsolat-ban. Triesztben a konzulok bemutatása alkalmával a király, ki arcvonásokat illetőleg igen jó emlékező tehetséggel bír, egyik konzulhoz — kit aznap egyszer már más minőségben bemu-tattak neki — így szólt: „Ma már láttam önt egyszer!“ Mire a kitüntetett lekötelező mosoly kíséretében válaszolá: „Oh igen, nekem is volt ma már szerencsém Fölségedhez!“ A király később jóízűt nevetett e feleleten. — Egy másik urtól pedig azt kérdezte a király, hogy régóta tartózkodik-e Triesztben? „Igen uram!“ válaszolt ez, de csakhamar észrevevén tévedését, utána vetette: — „Felséges uram!“ — A velencei udvari bárlól a következő epizódot írják egy német

lapnak: Margit olasz trónörökösne fölkérte gróf Andrássy Gyulát, hogy táncolja vele az első négyest. Az egész fényes közönség előtérbe nyo-mul, hogy láthassa a tánczólokat. Az áttelene párt a genai herceg és Wimpffen grófné képezik. A négyes megkezdődik, s nem sok idő múlva kitűnik, hogy gróf Andrássy elfelejtette már, hogyan szokás táncolni a francia négyest. A koronahercegné a legszeretefreméltóbban iparkodik ugyan segíteni a grófné, de a roz-sz tánczos általános derültséget kelt. Egy kövér olasz hercegnő pedig szomszédsághoz fordulva megjegyzi: „S hozzá ez a conte Andrássy már nem is szép többé!“ — Nem tudjuk, nem fog-ja-e a hivatalos lap szükségesnek látni e törté-netke megegyezését s egy communiquében kijel-entni, hogy külügyminiszterünk kifogástalan tánczos.

— A Deákör és a balközépi kör volt tagjai-nak névkönyve a múzeumba kerülték. A Deák-kör egy kötetben van három országgyűlésről. Az első szám mind a három névsorozozatban üres, mert azt Deák számára tartották fenn. Ő pedig mindig jóval alább írta be nevét. A legutóbbi sorozatban 264-ik szám alatt írta be magát; a lakás rovatába pedig ezt jegyezte: „lakik saját utcájában, de más házában.“

— Deák Ferenc arcképét, melyet a főváros számára Than Mór festett, közelebb ünnepélye-sen fogják elhelyezni a városházában. A bizott-ság Ráth Károly főpolgármester vezetésével alatt vasárnap délen vette e képet vizsgálat alá s azt minden tekintetben kielégítőnek találta.

— Petőfi életrajzához jellemző adattal járult Pap Zsigmond nagybányai törvényszéki bíró. Közli ugyanis a „Hon“-ban, hogy Petőfi 1846 szept. 8-án, az évnegyedes közgyűlés alkalmá-val a nagy-károlyi „Szarvas“ vendéglőben tar-tott bálban látta meg először későbbi nejét: Szendrey Juliát, kit a megyei fiatalok ugyan-csak körülrajongtak és tánczoltattak. Petőfi ép Papp Zsigmodtól kérdezte meg, hogy kicsoda az a kedves leány s aztán megragadta barátja kezét, komoly elhatározottsággal mondva: „Az a leány az enyém!“ Másnap megismerkedhe-tett volna vele az uradalmi inspektor: Pérei által adott nagy ebéden, melyre őt is meghív-ták, de nem ment el, azt mondván: „Nem akarom, hogy boldogságomat ama helyről kelljen datálhom, a hol megkötötték a szatmári békét: a majtényi sikon.“ Ékkép a megismerkedés ké-sőbbre maradt, s a lány csakugyan az övé lett.

— A budapesti honvéddandár tisztikara köze-lebb testületileg bucsuzott el József főhercegre eddigi adlatusától. Nagy altábornagytól, ki a 33-dik gyalog-hadosztály parancsnokává neve-zettet ki. A tisztikar nevében ez alkalommal Ghyczy ezredes beszélt, mire az altábornagy meleg szavakban felelt, megígérve, hogy a hon-védek mindenkor kedves és derék bajtársaik-nak fogja tekinteni.

— Koburg Fülöp herceg, ki lánchiditéri palotáját Hausmann építész közreműködésével budapesti kárpitosok és díszítőalkal rendezette be, elhatározta, hogy szent-antali kastélyát is magyar iparosok által fogja berendeztetni a pestihez hasonló fényűvel.

— Bárány Sennyey Pál f. hó 4-dikén meglá-togatta a hercegszékben Esztergomban, s ebéd után megtekintte a város nevezetességeit, még az esti hajóval visszautazott a fővárosba.

— Tisza Lajos volt közlekedésügyi minisz-ter most Kelet-Indiában utazik, s a vadász-sportnak hódol. Egy márciusus 10-ki levele-ben élénken írja le első vaddisznó vadászát, melyet kitűnő mulatságnak mond. A főlhajtolt vad-kant lóhátán követik a vadászok, kiknek figy-erét egy hét láb hosszú lándzsá képezi, melylyel ledölik a vadat. E lándzsának kezelése azonban gyakorlottságot igényel, ugyhogy a volt minisz-ter több meghiusult kísérlet után adhatta csak meg egy vadkannak az első döfést. Tisza Lajos közelebb Kashmírba utazik, s ez utra, mint írja, legalább 15—18 eselédet lesz kénytelen fogadni.

— Utazás a föld körül. Gróf Batthyány Elemér, ki 15 hóig utazott a nagy világban, jó egészségben visszaérkezett. Atutazta Kelet-Indiát, Japánt, onnan átvitorlázott Amerikába, s így tért vissza Európába, megtérve a világ körüli utat.

— Eljegyzés. Liptai Pál sokat utazott s a hírlapirodalmi térről is ismert fiatal kereskedő, kinek lapunkban is számos amerikai közleménye jelent meg, e napokban jegyet váltott Wabrosch

Jozefine kisasszonnyal, Wabrosch József pesti kereskedő leányával.

— Az osztrák államvasut új indóháza nagy-szerű díszépület leend, nagyobb és szebb a bécsi indóházaknál is, s közel öt millió forintba fog kerülni. Még e tavaszon megkezdik építését. E díszépület valódi koronája leend a pesti váciúti boulevardnak.

— A pesti jótékony négyelet hályogműtészeti intézete ismét megnyitott és szürke hályogos sze-gény szembetegnek, úgy mint az előbbi években, ingyen vétetnek föl. Ennélfogva ilyen betegek ujlág-utcazi 2. sz. a. délelőtt 11 órákor Schu-lek Vilmos tanár ur körödáján jelentkezhetnek, ki az intézet orvosi vezetését elvállalni szí-ves volt.

— Archaeologiai kérdés. Römer Floris érde-mes régészünk következő sorokat tesz közzé az „Archaeologiai Értesítő“-ben: „Ki tud valamit Corvin Mátyás királyunk könyvtárhoz sarkkörvöl? E napokban egyik barátomtól hall-lám, hogy meg 1838-ban a „szép juhásznő“-hoz címzett, szabadon álló kis vendégfogadó falá-ban egy mintegy 4' hosszú, 1 1/2' széles vörös márvány síremlék volt látható, melyen egy egy-házi pástorbot (pedum) és e körül kereteken latin fölírás föltűnt. Tudósító barátom azt is említi, hogy boldogult dr. Bugát Páltól hallá, hogy e sírkő alatt Corvin Mátyás királyunk könyvtárhoz nyugodott, kinek koponyáját jelen-leg a pesti m. kir. egyetem bonczatni muzeuma, Bugát-Lenhossák ajándékából bírja.“ Tévedé-sek elkerülése végett még megenlíti az „Érte-sítő“, hogy azon nagy maradvány síremléket, mely a vendéglőtől külön álló emeletes ház oldalába volt befalazva, t. i. babenbergi Mel-meister Henrik sírköve, mint Borsos József fényképész hazafias ajándéka, már a n. muzeum kömelektárában őriztetik.

— Érdekes dunai lelet. A Duna egyik homok-zátóján, közel a fővároszhoz, a napokban egy középkori vaskardot találtak, mely a 12-dik vagy 13-dik századból való lehet, s még igen ép. A kard fejmöbja egészen élőt az e kori és e nemű kardoktól, úgy hogy egyik ritkaságát fogja képezni muzeumunknak.

— Adakozás. A Vasárnapi Ujság szerkesz-tőségéhez beküldetett: A bukovinai magyar-rosk részére Rahórol Molnár István és neje Rikter Terézia 4 frt., Tournayból (Romániából) Istváni Gusztáv 1 frt. — Begyűlt eddig össze-sen 42 frt 20 kr.

Halálozások.

Báró Prónay Gábor, az ágostai hitvallásu evangélikus egyház egyetemes felügyelője, a ma-gyar t. akadémia levelező tagja, a nemzeti zenede elnöke, egyike a közügyekben legbuzgóbban műkö-dött főurainknak, f. hó 1-én hunyt el Florenczben 63 éves korában. (Arcképét és életrajzát lapunk má számában közöljük.)

Fackh Oszkár lovag, volt miniszteri taná-csos s a közlekedési minisztérium vasúti szakosz-tályának egykori főnöke, f. hó 2-án hunyt el Bécsben.

Supala Ferenc, a nemzeti múzeum könyv-tárának tisztviselője, tudományosan képzett fiatal ember, ki főleg az okmánytan terén jelentékeny ismeretekkel bírt, alig 30 éves korában hunyt el Livornóban.

Soldos Imre, régebben Hevesmegye szolga-bírája s az 1865-diki országgyűlésen ország-kép-velő, márcz. 27-én halt meg Budapestén.

Preysler László, a gróf Károlyi István-féle derekegházi uradalom igazgatója, széles körök-ben ismert és becsült főúr, derék gazda és eson-grád-megyei bizottsági tag, márcz. 31-én hunyt el 48-dik évében Derekegyházán.

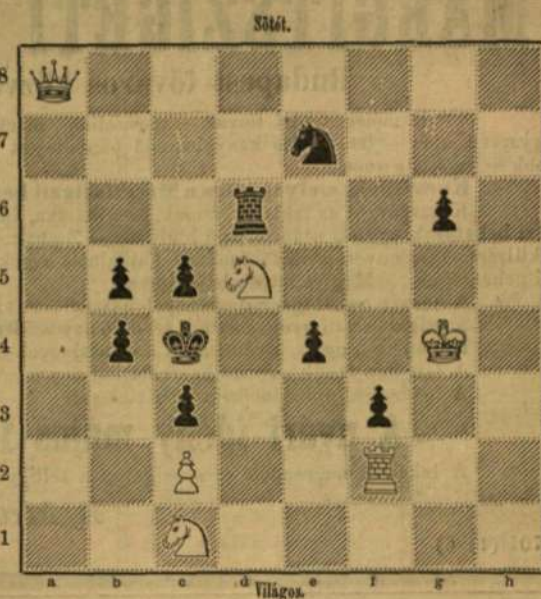
HETI-NAPTÁR.

Heti nap és hatánap	Katholikus és protestáns naptár	Görög-ország naptár	Irakliák naptára	Nap	Hold
	márcz. 10.	2. Msc. Dom.	márcz. 10.	6. p. ó. p. ó. p.	6. p. ó. p.
11. Vasár.	C 2 Leo pápa	Gyula	30 E 5 Klímachus	5 23 6 42 9 20 0 52	5 23 6 42 9 20 0 52
12. Hétfő.	Gyula pápa	Jusztin	31 Hypatius	5 20 6 43 9 29 1 51	5 20 6 43 9 29 1 51
13. Kedd	Gyula	Ida	1 Aprilis	5 18 6 44 10 46 2 35	5 18 6 44 10 46 2 35
14. Szerda	Tiborcz, Valér	Tiborcz	2 Matrina	5 16 6 46 este 3 38	5 16 6 46 este 3 38
15. Csüt.	Neste szűz	Neste	3 Titus	5 14 6 47 1 14 4 34	5 14 6 47 1 14 4 34
16. Pént.	Tiborcz	Turibius	4 Nicetas	5 12 6 49 2 27 3 51	5 12 6 49 2 27 3 51
17. Szomb.	Krisztus land.	Rezső	5 Theodol.	5 10 6 50 3 37 4 8	5 10 6 50 3 37 4 8

Hold változása. ☉ Holdtölte 20-án 5 óra 47 perczkor este.

SAKKJÁTEK.

801. sz. feladv. Szabó Gy.-től (Nowskában).

Világos indul s a ötödik lépésre mattot mond.

796-dik számú feladvány megfejtése.

(Bayer Konrádtól Olmützben.)

Vil.	Söt.
1. Hg2-f4	e5-f4.
2. Kd1-f5	f4-f3
3. Kf5-f6	Kd4-e4.
4. Bc1-d1	Kc4-f4
5. Bd1-d4 mat.	

Hogyan fejtették meg: Veszprémben: Fülöp József. — Gelsen: Glosinger Zeigmond. — Sárospatakon: Gérecz Károly. — Debreczenben: Zagyva Imre. — Sziget-Csöpen: Mayer Károly. — Miskolcon: Hartmann testvérek. — Egerben: Tilkovszky Frigdolin. — Szabadkán: Kosztolányi Árpád. — Óviban: Szilágyi Kálmán. — Csengeren: Ifj. Kaufmann Noe. — Szabadkán: Keeskés Kálmán. — A budapesti tud. és műegyetemi olvasóköri. — A pesti sakk-kör.

Bövid értesítések: Debreczen: Z. J. A. küldeményt megkaptnk.

Előfizetési fölhívás

VASÁRNAPI UJSÁG

és

POLITIKAI UJDONSÁGOK-ra.

Azon t. előfizetőinket, kiknek előfizetése márcz. 15-ig végével lejárt, fölkérjük, hogy mielőbb szívesked-jenek megújítani megrendeléseiket, nehogy negyedév-körüli elmulasztások ösztönzölődsága vagy elkésése miatt későbbi álljunk be a lapok küldésében.

Előfizetési föltételek:

Postai szétküldéssel vagy Budapestten házhoz hordva

a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt:

Negy vör 3 ft.
Félvör 6 ft.

Csupán a Vasárnapi Ujság:

Negyedvör 2 ft.
Félvör 4 ft.

Csupán a Politikai Ujdonságok:

Negyedvör 1 ft. 50 kr.
Félvör 3 „ „

Az előfizetések legészterűbben postautal-vány által eszközölhetők.

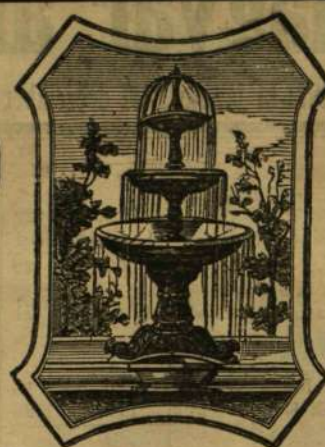
A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok

kiadó-hivatala (Budapest, eg. etem-utca 4. sz. a.)

Tartalom.

Báró Prónay Gábor (arckép.). — A hullá-mokban. — Czerna Tamás (folyt.). — Quinet Edgar (arckép.). — Attila halála (képpel). — A hullérol. — Isztria és Dalmácia (négy képpel). — Egy-veleg. — Melléklet: „Non olet.“ — A magyar iro-dalom hatása a nemzeti életre. — A bétől. — Irodalom és művészet. — Közintézetek, egyletek. — Mi ujság? — Halálozások. — Szerkesztői mon-danivaló. — Sakkjáték. — Nyiltér. — Heti-naptár.

Felelős szerkesztő: Nagy Miklós.
(L. csukor-utca 11. sz.)

Bürgermeister Antal és Társa

víz-mű-gyárosok,

IV. kerület, gyár-utca 6-dik szám Budapesten.

Ajánlják szivattyu gyártmányaikat, egy mint közönséges szivattyukat házi célokra, nagyobb feléket gyárak használatára, — azután a forgó-szivattyukat, melyek különösen alkalmasok birkamésodák részére, vízi gödrök, árkok és elöntött mezők kiürítésére. Azonkívül elvállalnak mindenemű kút ásást és szilvesztést bármennyű talajban, egy mint: ártéri kútak furását, minden szélességben és mélységben. Vizvezetékek rakását nyilvános, mint magánépületeknél és kerteknél. Fűdők berendezését. Szagtalan árnyékszék felállítását. És az általuk szabadalmazott kifolyó csapokat (nyomóval), melyek által a vízvezetéknek használatos vízfeelérlés ellen nagyrészen segítve lesz. Mindent a legutányosabb árak mellett szállítanak.

Magyar ipar!

Ranzenberger Testvérek nap- és esernyő-gyára,

alapítva 1834. évben.

Budapest, váci-utca 14. sz. korona-kávéház átellenében.

Gyermek napernyők 1, 2, 3 frt.
Tavaszi napernyők, minden színben 3, 4, 5 frt.
Nagyobb napernyők, díszítve 3, 4, 5, 6 frt.
Nagy napernyők, (dupla selyemből) 4, 5, 6, 7 frt.
Esernyők, angol clothból 2, 3, 4 frt.
Selyem esernyők 5 forinttól.
Úri napernyők, minden színben 1 frt 80 krtól 2 frt.
Videkbeli megrendelések pontosan a legszigorabb figyelemmel eszközöltnék.
Nagyobb vételeknek aránylagos árleengedés.
Legnagyobb választék legújabb angol és francia nap- és esernyőkből, aránylagos olcsó árakon.

Csak 2 krajczárba

kerül egy levelezési lap, a melylyel Orlicé R., híres meny-nységtanártól Berlinben, Wilhelmstrasse 125, segély és tanács a lottó-játékok, valamint az ó

legújabb, 1875-ki nyeremény-jegyzéke

is megszereshetők.

Csak a pontos címzet küldendő be azonnal,

a lottó bizonyos beszűntetése

folytán, egy derék

Terno

nyerhetésére késő nem lesz.

704 (1)

BUDAPESTI KALAUZ.

ÁSVÁNYVIZEK.
Bánszky L., m. kir. udvari szállító, Erzsébet-ter 1. sz., bel- és külföldi ásványvizek és forrás-termények legnagyobbrakára; mindenkor friss minőségben.

ÁSVÁNYVIZ-KÉSZÜLÉKEK ÉS SIPHONOK.

Millacher L. és Wagner, Budapest, (Buda, kácsi-utca 291.), elvállalnak szikvízgyárak számára teljes berendezéseket, a legutányosabb feltételek mellett.

BANK-ÉS VÁLTÓ-ÜZLETEK.
Glatz, Holzwarth és Schubert, Pest, V. Diana-fürdő; mindenféle részvények, állampapírok és sorsjegyek bevásárlása és eladása. Vidéki megrendelések pontosan a gyorsan teljesíthetnek.

DISZMŰ GYÁRI ÁRU RAKTÁRAK.

Marton Alajos, váci-utca, nemzeti szállodalával szemközt. Legnagyobb rak-tár bronz-, bőr- és porcelán-disz-mű-ajándékokból, a hol az üzlet átadására érkezők kívül vendégek is szívesen fogadtatnak.

HIRDETÉSI IRODA.
Haasenstein és Vogler, Giszellár (ez-Előtti régi színház-ter) 1-80 sz., a Haas-Fülp-féle palotának szemközt.

HIRLAPOK ELADÁSA.
E lapok kiadó-hivatalában több mint 1000-féle, — 1830-dik évtől 1875. évig megjelent hírlapok, ezek közt: Pesti Hir-lap, Vasárnapi Ujság, Jogtudományi Kö-löny, Pesti Zeitung a Képes Kiállítási Lapok, — teljes évi folyamokban jutányos árral el- gnak adatni.

ILLATZSÉGERÁK.
Vértesai Sándor, m. kir. udvari illat-zsértár, Kristóf-ter 1-80 szám alatt Pesten. Gazdagon felszerelt illatraktár, min-denemű angol és francia illatszerek, ugyancsak nagy választékban bel- és kül-földi toltotte-cikkek.

KÖNYVNYOMDÁK.
Franklin-Társulat, magyar irodalmi inté-zet a könyvnyomda, egyetem-utca 4. sz. a.

LÁTNIVALÓK.
Hatkert, közlekedés társaságokkal. Bemenet 20 kr.
Buda várpalota, a várfelügyelőség kö-benjárása mellett.
Eszterházy-képtár, zárv.

Nemzeti múzeum, országút; az egyes termek 9-től 1 óráig nyitva vannak.
Hírtörök: régiségek, kecskék, képtár, csütörtök: természetgyűjtemény.

Országház, Sándor-utca.
Városi vigardó, Deák Ferenc-utca. Bemenet 20 kr.
Hírtörök: kád-, zuhany-, kö-szőfürdő.

MINISZTERIUMOK.
M. kir. miniszterelnökség: Budavár, gróf Sándor-palota.
M. kir. honvédelmi miniszterium: Budavár, ur-utca.
M. kir. belügyminiszterium: Buda-vár, ur-utca.
M. kir. vallás- és közoktatási minisz-terium: Budavár, országház.
M. kir. pénzügyi miniszterium: Buda-vár, szat-háromság-ter 187. sz.
M. kir. földmiv.-ipar- és keresked.miniszterium: Pest, aldunaszor 2. sz.
M. kir. közlekedési miniszterium: Pest, tükör-utca 1. sz.
M. kir. igazságügyi miniszterium: Pest, Deák-utca 14. sz.

MULATÓ-HELYEK.
Nemzeti színház, kerpesi-ut. Opera: kedden, csütörtökön, szombaton. Dráma, népszínmű, vígjáték: vasárnap, hétfőn, szerdán, pénteken.
Német színház gyapja-utca. Dráma, Operetta, vígjáték.
Német színház a Hermina-téren.
Operetta.

MÉTERMÉRTÉK ÉS REND-SZER.
Görög István, hatvani-utca 16. szám. Tanszerek és orvos-gyógyszerészni mű-szerek nagy választéka.

ORVOSOK.
Dr. Elber V. Budapesten, József-utca 60. számú házában, rendel 2-4 órá-ko; ugyanott kapható. Nemi diet ve-sztélyei: csimű műve 1 frton, postával: 1 frt 10 kr. (Lásd a Politikai Ujdonsá-gok-ban hirdetményt).

ÓRÁK.
Lechner József IV, váci-utca 5. sz. Legnagyobb óráraktár. Árjegyzékek in-tyen. Javítások jóállás mellett eszközöl-tetnek. (Alap. 1808-ban.)

PAPIRKESKEDÉS.
Riegler József Ede, papir raktár, könyv- és könyvműgy. Budapest, kecskeméti-utca 11. szám.

SEBTAPASZ.
Különös figyelemre méltó az általános elismert dr. Forty-féle sebtapasz. Pest: pesten: Török J. gyógyszer. urnál, király-utca 7. szám, valamint az ország minden-gyűszert. Nagy csomagár 3 fr, kisebb 50 krtól.

SZÁLLODÁK.
Európa szálloda, Ferencz József-ter.
Hungária nagy szálloda, aldunaszor-utca.
Magyar király szálloda, Dorottya-utca.
Nádor szálloda, váci-utca.
Nemzeti szálloda, váci-utca.
Vadászkürt szálloda, kishid-utca. (Mind elsőrendűek.)

TAKARÓPAPIROS
E lapok kiadó-hivatalában, egyetem-utca 4. sz. a., nagy ívek, mázsként írt a vasúthoz szállítva.

ÜVEGKERESKEDÉS.
Görög István, hatvani-utca 16. szám. Üvegtermékek, asztali készletek és más-mű-alkotások.

Dr. FRANKÓI VILMOS.

oca-készítmények
évek során át bebizonyított, gyógyít gyorsan és sikeresen betegségeket a lélekzeti szerveknek (I. sz. lapdacs), az emésztési szerveknek (II. sz. lapdacs és bor), az idegrendszer és gyű-geségeket (III. sz. lapd. és coca-bor). 1 doboz v. üveg ára 2 ft.

Kimerítő felvilágosítás ingyen a bérmentve a „szerecsen“-hez cím-zett gyógytárattal Mainzban. Raktárak Pesten: Török J., gyógyszer., főraktár Magyarországra nézve. Temesváron: Pecher J., gyógyszer. Prágában: Fűr József, gyógyszer. Bécsben: Haube Ede, angyal-gyógytár, Hof 6., főrak-tár Ausztriára nézve 447 (18-46)

Budapest, április 18-án 1875.

16-dik szám.

ELŐFIZETÉSI FÜLTÉTELEK: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 12 ft., félévre 6 ft. Csupán a Vasárnapi Ujság: Egész évre 8 ft., félévre 4 ft. Csupán a Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft., félévre 3 ft.

XXII. évfolyam.

HIRDETÉSEK DÍJA: Egy órázár hasábozott petit sor, vagy annak helye egyszeri iktatásnál 15 krajczár; többszöri iktatásnál 10 krajczár. Bélyegdíj külön minden iktatás után 30 krajczár. Kiadó-hivatalunk számára hirdetményeket elfogad Bécsben: Haasenstein és Vogler Wallfischgasse Nr. 10, Mosse R. Seilerstätte Nr. 2 és Oppelk A. Wallzeile Nr. 22.

Dr. FRANKÓI VILMOS.

Történelmi irodalmunk az utóbbi két évtized alatt óriási haladást tett. Sőt igazi történelmi irodalomról tulajdonképen csak azóta lehet szó nálunk, a mióta — s ez okozta a roppant változást e tekintetben — a történelmi források buvárlása s feldolgozása nagyobb mértékben megkezdődött. Azelőtt jóformán csak a Kovacsich Vestigiái s a Fejér Codex Diplomaticusa állottak, az ő krónikákon kívül, történelmi íróink rendelkezésére. A Pray, Engel, Fessler, Katona nagybecsű munkálkodásai, s közvetlenül a forradalom előtt még a Péczely és Horváth Mihály kísérletei, egy nemzeti nyelven s nemzeti szellemben megírandó magyar történelemre csak emez, aránylag igen szegény, anyaggal rendelkeztek. A köz- és magánlevéltárak kincseit, a bécsi és a külföldi levéltárak okmánygyűjteményeit hét pecsétetes zárok s a feledés pora őrzötte nagybárra. Egy Gévay és Jászai Pál munkálkodása csak igen kis mértékben volt képes meglebenteni a fátvölt ez elzárt kincsek rejtelmeiről.

Körülbelül 20—25 évvel ezelőtt kezdődött az a forráskutatási nagy mozgalom, mely hivatva volt új aerát nyitni meg a magyar történetírásban. A levéltárak, a hazában és a hazán kívül, megnyitlak a buvárlók előtt. A bécsi titkos levéltárba, egyesek legalább, beocsáttatást nyertek. Abból az időből, midőn Magyarország diplomatiai összeköttetései egész Európára kihatottak, a brüsszeli levéltárak, francia, spanyol és olaszországi levéltárak nagy csomagait őrzötték meg a magyar okleveleknek. Itthon a legrégibb s legnagyobb családok levéltárai gondos átkutatós tárgyauvá lettek. Az Eszterházy, Zichy és más családok, a főpapi és szerzeti levelesházak, az egykori hiteles helyek, mind elővették a kiporolták roppant leveles ládáikat, többen közre is kezdték beocsátni okmánykincseiket. A török uralom korszakából való feljegyzések, a defterek és egyéb török irományok nyelvértő tudósok által átvizsgáltattak. A történelmi társaság megalkult s kezébe vette a forráskutatás munkájának szálait. Vidéki kirándulásai évről évre nagy leleteket hoztak s hoznak folyvást napfényre.

Dr. FRANKÓI VILMOS.